

**BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE**

www.proiectavdhela.ro

Constantin Papanace

**ORIGINEA
ȘI CONȘTIINȚA
NAȚIONALĂ
A AROMÂNILOR**

Sumar

4 / Prefață

5 / I. Scurte semne istorice.

5/ A. Epoca veche și Evul Mediu

6 / B. În epoca modernă și contemporană

11 / II. Originea și conștiința națională a aromânilor

13 / A. Originea aromânilor (Vlahi)

16 / B. Conștiința națională

21 / III. Fundamentul juridic al minorității aromâne

23 / IV. Politica de deznaționalizare forțată

26 / V. Concluzii și propuneri

27 / VI. Memoriu la O.N.U.

32 / VII. O.N.U. și apărarea minorităților etnice

35 / VIII. Teroarea grecească în Macedonia.

35 / A. Introducere

52 / B. Numele martirilor români

56 / C. Statistică

63 / D. Rezoluția asupra problemei macedonene

64 / Note bibliografice

Originea și conștiința națională a aromânilor Teroarea greacă în Macedonia

Prefață

Publicăm în acest volum două comunicări prezentate la congresele Uniunii Federaliste a Comunității Europene care s-au ținut succesiv în luna mai a anilor 1954 și 1955 la Münster (Germania) și la Cardiff (Anglia).

Cum vom vedea în paginile care urmează, vom trata problema originii și a conștiinței naționale a aromânilor (valahi), fundamentul juridic al recunoașterii lor ca minoritate etnică în statele balcanice, politica de deznaționalizare forțată a acestor state, și de asemenea unele intervenții la O.N.U. pentru apărarea minorităților etnice oprimate.

Cum în acest an se aniversează semicentenarul momentului când imperiul otoman, prin Iradeaua sultanului din 9 mai 1905 a recunoscut pe aromâni ca minoritate etnică diferită, am ținut să reproducem, drept omagiu adus memoriei victimelor căzute în timpul perioadei teroriste provocate de bandele de „antarți” greci, care se dezlănțuiseră cu ocazia acestui eveniment, *martirologiul* publicat de Alexandre Rubin în remarcabila sa lucrare „Les Roumains de Macedoine” („Românii din Macedonia,” 1912). Pentru același motiv am alăturat de asemenea lista acestor victime repartizate pe regiuni, scoasă din volumul scris de fostul meu profesor din Salonic, V. Diamandi-Aminceanul, și intitulat „Românii din Peninsula Balcanică,” București, 1938.

Pentru a ajuta la o mai bună înțelegere a problemelor tratate, am crezut necesar să facem, mai întâi, un *scurt istoric* al elementului aromân în raporturile sale cu grecii, printre care s-au stabilit în număr mare.

Toți acești martiri ai cauzei aromâne, cărora li s-au adăugat atâția alții în anii de teroare care au urmat în Grecia imediat după război (cel din 1939-1945), mărturisesc nu numai *conștiința națională* a aromânilor, contestată într-un chip nerușinat de guvernarea din Atena, dar de asemenea și mai ales *afirmă dreptul la viață* al acestui popor asuprit care vrea să rămână în locurile sale milenare așa cum l-a creat Dumnezeu.

Acest drept, îl proclamăm de asemenea în paginile care urmează. Și vom continua să-l susținem cu glas tare, cu speranța că strigătul disperat al unui popor amenințat cu nimicirea va fi auzit de toți cei care sunt adepți sinceri ai principiilor de respect al drepturilor omului și al popoarelor.

21 mai 1955

C.P.

I. Scurte semne istorice

A. Epoca veche și Evul Mediu

Vlahii, macedo-românii sau aromânii, așa cum le place să se numească, sunt reprezentanții fracțiunii meridionale a romanității din orient. Sunt urmașii coloniștilor italici, care încă din timpul republicii romane, au început să asimileze populațiile traco-ilire autohtone.¹

După Tit Liviu,² rezultă clar că primele colonii romane din Munții Pindului și din regiunile limitrofe sunt opera guvernului republican. Ele datează de la cucerirea Iliriei de către pretorul Anicius și a Macedoniei de către Consulul Paulus Emilius care, în faimoasa bătălie de la Pidna (23 iunie 168 in.d.Hr.) l-a învins pe Perseu, ultimul rege al Macedoniei. În 145 i.d.Hr. Macedonia a fost declarată provincie romană.

Motivele care au dus la rapida romanizare a acestor regiuni muntoase au fost, cum se va vedea în paginile următoare, *de ordin strategic*. Generalii romani, pentru a pune capăt frecventelor revolte ale populațiilor din această regiune, animate de un puternic sentiment de independență, abil exploatată de către greci, au constituit, cu ajutorul acestor colonii un fel de cordon sanitar pe vârful Pindului și între golfurile din Arta și Zeitun (Lamia). Elementele destinate să îndeplinească această importantă misiune, care tindea a izola definitiv pe grecii de iliri și de macedonenii, au fost riguros alese dintre populațiile italice obișnuite cu viața pastorală din munți. Pe de altă parte, în golurile create prin aceste teribile războaie, îndeosebi după distrugerea a 70 de orașe epirote, cu deportare în Italia, din ordinul Senatului, a peste 150.000 de persoane, Roma a trimis noi coloniști. Pe această bază, procesul de s-a întins spre nordul Peninsulei. El s-a desăvârșit cu cucerirea Daciei de către împăratul Traian ajutat de curentul romanizator care venea din vest prin văile Sava, Drava și Dunăre.

Înainte de coborârea slavilor (secolul VI), aproape toată Peninsula Balcanică, cu excepția Greciei și a coloniilor grecești de pe litoral și a câtorva triburi albaneze din Alpii Dinarici, a fost romanizată.

Istoricul bizantin Priscus, care făcea parte din ambasada trimisă de împăratul din Constantinopol la Curtea lui Atila (secolul V), constata că „pretutindeni limba latină era limba oficială și curentă.” Acest fapt va fi confirmat mai târziu (secolul VII) prin relatarea făcută de istoricul bizantin Theofanes, prin memorabilele sale cuvinte „*torna, torna fratre,*” spuse de soldați în limba autohtonă a strămoșilor lor. La aceleași concluzii duce și toponomastica.

Academicianul român Th. Capidan³ consideră existența unei romanități balcanice în prima parte a evului mediu și vorbește de multitudinea numelor de formă romană a localităților atestate de Procopius nu numai în provinciile romane din sudul Dunării, considerate de istorici ca făcând parte din zona de cultură romană, dar și în Macedonia și în Epir. Această romanizare n-a fost împiedicată de cultura greacă în măsura în care s-a crezut până acum. Din cauza caracterului civilizației lor maritime, fără inițiativă politică și militară, grecii n-au reușit să se răspândească în teritoriul Macedoniei și al Albaniei și să se impună anumitor „clanuri” cu organizație patriarhală de tradiții războinice, cum erau coastele ilirice. Pe când romanii, datorită geniului lor politic și caracterului specific al civilizației lor, au reușit în câteva secole să romanizeze aproape în întregime teritoriul Peninsulei Balcanice.

Când Aurelian a părăsit parțial Dacia, limba latină era vorbită din Carpați până în Pind și de la coasta Adriaticei până la Marea Egee.

Cum am văzut, cei care formează originile acestei romanități sunt coloniștii italici transplantați de Republică imediat după cucerirea Iliriei și a Macedoniei. Din această populație romanizată circa patruzeci de împărați din occident și din orient, printre care figurează: Dioclețian, Constantin cel Mare, Justinian etc.

Romanitatea orientală, spre deosebire de cea occidentală, n-a avut timpul necesar pentru a se consolida. Năvălirile barbare au răsturnat-o prematur nu numai în regiunile nordice, ci și în Macedonia, în Epir și în Tessalia; masiva inundație slavă, care a ocupat câmpia și înălțimile cele mai joase, a fragmentat-o în „enclave” slăbind-o. Elementul greco-bizantin, alimentat de cel micro-asiatic, a profitat de acest fapt pentru a se infiltra în posturi de comandă și a înlocui limba latină cu cea greacă. Între aceste două presiuni, una caracterizată prin *cantitate* (masa slavă), cealaltă prin *calitate* (cultura greacă), romanitatea din sudul Dunării a suferit o transformare continuă care se va prelungi până în zilele noastre.

În situația critică ce s-a creat, aromânii caută instinctiv să se alieze cu una din aceste forțe pentru a înfrunța pe cealaltă. Totuși se pare că elementul emotiv a prevalat. Ei au format până la Justinian, acest împărat ieșit din sânul lor, sprijinul imperiului roman de răsărit și n-au uitat dezmoștenirea grecilor din Bizanț.

De aceea, au devenit dușmani înverșunați ai imperiului cu tendințe bizantine, ai noilor conducători. Această ură a fost personificată de împăratul Ioniță și, cum scriu istoricii francezi Lavisse și Rambaud, „ei consideră pe greci ca uzurpatori ai imperiului lui Constantin cel Mare și pe aromâni ca adevărații moștenitori.” Noua clasă conducătoare s-a arătat ostilă căutând a-i face să-și piardă rangul „de oameni ai imperiului” și să-i asimileze popoarelor barbare.

Dinastia Comnenilor și mai ales Manuel Comnen care – cum a scris rabinul Benjamin de Tudela care în secolul al XII-lea, sub domnia acestuia din urmă, a vizitat Constantinopolul – „are o înclinare specială sau o simpatie pentru valahi, ca unul care face parte din rasa lor,” au făcut excepție de la această regulă.

În antagonism cu noua clasă conducătoare a bizantinismului format în cea mai mare parte de micro-asiatici, au luat ființă numeroase formațiuni politice autonome ale vlahilor, ca „Vlahia Mare” în Tessalia (1050-1355), „Vlahia Mică” în Acarnania și Etolia, „Vlahia superioară” în Epir etc., precum și imperiul româno-bulgar al asanizilor (1186-1277). Acest antagonism înverșunat se reflectă și în pasiunea de denigrare a cronicarilor bizantini de tipul lui Kekaumenos.

B. În epoca modernă și contemporană

După cucerirea Peninsulei Balcanice de către turci, a căror invazie a început în Tracia în 1329 și s-a terminat prin cucerirea Constantinopolului în 1453 și a Belgradului în 1521, populațiile valahe s-au bucurat de o largă autonomie. Printre reformele aduse de Sultanul Amurat II (1422-1451) se prevede între altele că, „potrivit legilor vlahe, o justiție superioară va fi făcută în țară de către un cadiu. Vlahii vor putea călători liberi prin tot imperiul, exercitând orice profesiune la alegerea lor.” Sultanii care urmează au respectat aceste reforme. Sultanul Soliman Magnificul (1519-1564) le-a lărgit chiar, când prin decret imperial a creat în regiunile locuite de vlahi

(Macedonia, Tessalia, Acarnania și Epirul de Jos) cele patrusprezece Căpitanate de armatoli. Grație acestor reforme, în schimbul cărora vlahii plăteau un tribut mai mult simbolic decât substanțial mamei Sultanului (Valide), nici un demnitar turc sau alt cetățean mahomedan nu avea dreptul să intre în teritoriul comunităților vlahice. „Aromânii – scrie la începutul secolului trecut istoriograful francez Pouqueville – n-au cunoscut nici executori, nici agenți autoritari. Conduși în orașele și în satele lor de un consiliu de înțelepți format din bătrâni, au trăit sub legi tot atât de simple ca și moravurile lor. Diferența de tratament, în comparație cu celelalte populații balcanice, inclusiv grecii, va fi foarte mare.”

„Vlahii – scrie istoricul grec Aravantinos – au păstrat un regim democratic popular, lipsit de orice amestec din partea turcilor, în timp ce vecinii și coreligionarii lor sufereau mii de rele.”

În toată această perioadă, aceste populații vlahice, risipite în munții Traciei și ai Albaniei, aveau o conștiință populară profundă în legătură cu *conștiința lor latină*. Cum vom vedea în paginile următoare, faptul este notat de numeroși călători occidentali care au vizitat Grecia în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, ca suedezul Jakob Jonas Bjoernstalis (1779), francezul Pouqueville (1806-1814), E.M. Cousinery etc. „Toți în genere revendică cu mândrie numele de rumân sau roman” (Pouqueville). „Limba lor împiedică de a-i ignora, ei vorbesc mereu latina și dacă-i întrebi ce națiune sunteți? răspund cu mândrie: rumân” (E.M. Cousinery).

Prima redeșteptare națională a aromânilor a ieșit din această conștiință populară profundă. Scriitorii aromâni din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, Ucuta, Boiagi, Roja au scris în dialectul aromân, înfruntând tirania spirituală a Patriarhiei din Constantinopol (Fanar) sub impulsul ideilor de libertate națională difuzate de revoluția franceză și de curentul folclorist inaugurat de Herder în 1776. Clerul grec a reușit totuși să înnăbușe acest curent venit mai ales din diaspora aromână din imperiul habsburgic. A condamnat cărțile editate: *Abecedarul* lui Ucuta, *Gramatica macedo-română* a lui Boiagi și *Cercetările istorice* ale lui Roja și a excomunicat chiar pe autori.

În acest interval autoritățile turcești, preocupate de frecvențele intervenții rusești în problemele balcanice, au început să se servească de trupele albaneze musulmane călăuzite la început de faimosul satrap din Ianina, Ali Pașa Tebelinul, pentru a anula privilegiile acordate vlahilor, adică diversele zone libere din Balcani.

Războiul de independență al Greciei își are originea în rezistența vlahilor pentru apărarea libertăților lor. „În acest fel, notează marele istoric italian Cesare Cantu, în monumentală sa „Istorie Universală,” grecii au reușit să transforme războiul de privilegii al Pindului într-un război de independență pentru Grecia. Astfel încât rândurile armatolilor aromâni au furnizat soldații revoluției grecești, căpitanii săi și cei mai glorioși generali ai acestui război de independență” (Volum XIX, p. 215).

Dar după aceste lupte cu asupritorii păgâni (turci), lupte care impuneau solidaritatea creștină, apăreau antagonisme între aromâni (vlahi) și greci. Foarte simptomatică, în această privință, în timpul revoluției grecești din 1821 – animată tocmai de „Megali Idea” – este declarația căpitanului vlah de armatoli, Odiseu din Vlaho-Livada, făcută prințului fanariot Ipsilanti: „Tu nu ești grec, și oricât de barbari ar fi palicarii noștri, nici unul dintre noi nu este un parvenit în materie de glorie. Fanariotule, născut pentru a slugări și a asupri, ascultă: Crucea, iată stăpânul nostru. Acest pământ stropit cu sângele nostru, acest pământ hrănit al strămoșilor noștri, acest pământ care are mormintele lor, iată Patria noastră” (Pouqueville, „Histoire de la regeneration de la Grece,” Paris, 1825).

Totodată, cum scrie în 1858 bine cunoscutul scriitor francez Edmond About, în a sa „Grecia contemporană:” „se poate afirma că armatolii din Tessalia sunt cei care, prin sacrificiile lor, au fondat Grecia actuală.” Pentru aceasta grecii recurg la toate mijloacele pentru a nu pierde acest element sănătos și dinamic care constituie pentru ei un factor regenerativ de prim ordin.

Patrioții români, exilați din Principatele Dunărene, după revoluția din 1848, care eșuase, au început a doua acțiune de *redeșteptare națională* în cadrul rasei române întregi. Unii dintre ei s-au refugiat în Turcia. Cu această ocazie au putut cunoaște de aproape pe acești aromâni din Peninsula Balcanică. Întorși acasă, au început să agite problema redeșteptării naționale a fraților lor amenințați cu deznaționalizarea. În 1860 s-a creat un comitet la care au participat activ aromâni aflați în Principate precum și oameni politici și scriitori de mare renume ca C.A. Rossetti, D. Brătianu, Cezar Bolliac, general Cristian Tell etc. Ei au adresat un vibrant apel „fraților români din Epir, din Macedonia, din Tessalia și din Albania,” în care „se sublinia ideea că ei formează veriga prin care dacii pot intra în marea familie neolatină,” și amintindu-și de gloriosul lor trecut, anunță că „Comitetul și-a luat sarcina de a introduce limba națională în toate orașele și satele românești.” În 1864 un institutor de origine aromână, Dimitrie Atanasescu, deschide prima școală românească în comuna sa natală, Tărnova, lângă Monastir (Macedonia). Un an mai târziu (august 1865), călugărul aromân Averchie, originar din Pind, care se afla în România ca trimis special al organizației Sfântului Munte (Athos), entuziasmat de această idee, a plecat în Macedonia și s-a întors cu doisprezece tineri aromâni pentru a-i pregăti ca profesori. Ei au fost primii apostoli ai redeșteptării naționale la aromâni.

Sub conducerea înțeleaptă și energică a lui Apostol Margarit, și el originar din Macedonia (Avdela), care deschide în același an (1865) o școală la Vlaho-Clisura, marile dificultăți ale începutului au fost înfruntate și s-au înfăptuit reale progrese.

Ca și în prima redeșteptare națională, Patriarhia greacă din Constantinopol a prezentat obstacolul cel mai mare. „Pretutindeni minunatul cler grec – scrie fostul ministru grec Averof, în cartea sa „Ipolitiki plevra tou Koutzo-Vlahikou zitimatos” (Atena, 1948) – în frunte cu patriarhul ecumenic,⁴ a luat o atitudine contrară școlilor de propagandă străină... Clerul grec, deloc adormit, ci paznic vigilent al intereselor naționalilor noștri, alarmându-se, a intervenit în chestiune”...

„În 1864 clerul solicită apelul Patriarhului ecumenic pentru populațiile aromâne, apel în care s-a cerut închiderea școlii⁵ și expedierea din comună a profesorilor străini și a familiei lor. O mare parte a populației a respins acest apel rezistând, încât Patriarhul s-a adresat autorităților turcești protestând întrucât jurisdicția sa nu era luată în considerație. Autoritățile turcești au ordonat expulzarea lui Apostol Margarit, dar numeroși cetățeni au protestat din nou pe lângă guvernul din Monastir care l-a deferit pe Margarit la Constantinopol, direct la Marele Vizir.” Intervenții asemănătoare, conspirații și presiuni din partea Patriarhului Ecumenic care-i costau pe profesorii și ecleziastici români nu numai expulzarea, ci și arestarea lor, maltratări și închisoare deveniră frecvente... Cu toate acestea ei n-au putut înăbuși curentul de redeșteptare al aromânilor. Chiar ministrul grec amintit recunoaște această ascensiune continuă. Din 1862 până la 1864 au fost editate cinci cărți didactice pentru aromâni. Până în 1877 au fost deschise 11 școli. După această dată și până la 1880 au fost deschise alte 13 școli elementare. În 1880, adică acum exact 75 de ani, s-a creat ca persoană juridică „Societatea de Cultură Macedo-Română” la București și liceul român la Bitolia (Monastir). Ambele instituții vor avea o mare influență

asupra cursului fericit al acțiunii de redeșteptare națională a aromânilor. În 1892 funcționau în Macedonia 63 de școli cu un număr de 3382 de elevi, iar cinci ani mai târziu numărul școlilor s-a urcat la 90, adică s-au deschis 27 de școli noi. În 1900, cu toate dificultățile pe care le avuseseră, funcționau printre aromâni 113 școli elementare, șase școli secundare (printre care chiar Școala Comercială Superioară fondată în 1899 la Salonic) și numeroase biserici în care se slujea în limba maternă. Numărul bisericilor n-a crescut în aceeași proporție ca cel al școlilor, din cauza Patriarhului din Fanar care avea mari posibilități de ingerință asupra preoților. De aceea aromânii au simțit o necesitate imperioasă: aceea de a avea un Episcopat al lor.

La 6 noiembrie 1896, vlahii au ales provizoriu ca mitropolit pe episcopul Antim. Patriarhul din Constantinopol se opune formal la recunoașterea sa, marcând astfel opoziția sa față de Biserica română care-l numise. În fața acestei atitudini, guvernul din București a făcut demersuri, prin dl. Em. Lahovary, pe lângă Sublima Poartă pentru a obține, printr-un act oficial, recunoașterea naționalității vlahilor.

În același timp, cabinetul român, pentru a arăta Puterilor europene justa valoare a preocupărilor guvernului din București cu privire la populațiile române din Macedonia, a trimis prin organul lui, Ioan Brătianu, o notă reprezentanților români din străinătate cu ordinul de a înștiința guvernele pe lângă care erau acreditați. Iată câteva pasaje: „...„Dar atitudinea noastră corectă n-ar putea infirma nici interesul care ne leagă de evenimentele care pot surveni în Peninsula Balcanică, nici atenția serioasă pe care trebuie să le-o acordăm. În deosebi, afacerile din Macedonia sunt obiectul preocupărilor noastre neîncetate, căci ele interesează viitorul unei numeroase populații de rasă română și echilibrul politic în Peninsulă. Nu am nevoie nici să insist, nici să dezvolt motivele pentru care nimic din ceea ce privește acest echilibru n-ar putea lăsa România indiferentă.”

În mesajul de deschidere a Parlamentului român din 24 februarie 1905, regele Carol explica clar cererile române.

Guvernul Otoman s-a decis foarte greu de a acorda dreptul de naționalitate populației vlahice, din cauza opoziției făcute de Patriarh.

În sfârșit, la 9/22 mai 1905, Sultanul recunoștea printr-o Iradea naționalitatea română a vlahilor și le acorda dreptul de a numi primari (muktari). De la această dată, românii s-au pus în mișcare ca să redeștepte conștiința națională printre toți românii din imperiul otoman. Ei au fondat, în scurt timp, șaiszeci de comunități vlahice.

Patriarhul și grecii nemulțumiți de aceste progrese s-au dedat la *persecuții* și fapte criminale împotriva acestor populații, ceea ce a motivat proteste energice din partea guvernului român pe lângă guvernul grec. Mai mult, aceste incidente au generat, între cele două țări, un conflict acut care a dus la ruperea relațiilor diplomatice între București și Atena (3/16 septembrie 1905). Aceste relații nu au fost reluate decât în 1910 (Stambler, „Les Roumains et les Bulgars,” Paris, 1914).

Martirologiul reprodus la sfârșitul acestui volum arată crimele abominabile comise de bandele de „antari” (comitagii) greci pregătiți de guvernul din Atena cu protecția și binecuvântarea Patriarhului din Constantinopol și conduși de „acest minunat cler grec” despre care vorbea ex-ministrul grec Averoff.

Prin tratatul de la București (10 august 1913) și în urma războiului balcanic, statele succesoare ale Turciei europene (Grecia, Iugoslavia și Bulgaria) au recunoscut dreptul aromânilor de a avea școli și biserici în limba lor maternă precum și un episcop propriu.

Prin tratatul de la Sevres (art. 12) Grecia s-a obligat a da autonomie administrativă aromânilor din regiunea Pindului unde se găsesec în masă compactă.

Nici un stat balcanic n-a respectat, până la urmă, aceste angajamente solemne. Din 1914 Iugoslavia a închis toate bisericile și școlile românești printre care și liceul din Bitolia. Grecia și Bulgaria le-au tolerat până la sfârșitul celui de al doilea război mondial.

În toată această perioadă, statele balcanice, printr-o politică șovinistă, au căutat să lichideze minoritățile etnice de pe teritoriul lor întrebuițând toate mijloacele de presiune pe care le poate oferi un stat modern. Sârbii ca și grecii care erau în minoritate în teritoriile anexate, s-au servit, în mod deosebit, după războiul balcanic, de sistemul colonizării cu elemente naționale. Scopul final era dislocarea minorităților. Grecia a inaugurat acest sistem încă din 1916, transferând, în acest scop, naționali din Caucaz. L-a aplicat cu intensitate după catastrofa din Asia Mică (1922), primind cu forța marea masă a refugiaților asiatici. Această presiune continuă a determinat emigrarea a zeci de mii de bulgari și de aromâni care s-au refugiat în Bulgaria și în România.

După ultimul război mondial, Grecia a inaugurat o politică de deznaționalizare forțată foarte violentă. A închis toate școlile și bisericile române, a confiscat arhivele și bunurile și, luând ca pretext că România a fost aliata forțelor Axei, a întemnițat profesori, institutori și preoți precum și numeroși șefi aromâni. În multe localități au fost comise atrocități asupra unor oameni care nu erau vinovați decât că se născuseră aromâni și voiau să rămână așa. Au fost de asemenea procese intentate pentru a condamna un mare număr de oameni care nu erau vinovați. Când această perioadă de teroare va înceta și situația va permite a număra victimele teroarei grecești, un alt martirologiu, tot atât de lung ca cel reprodus aici, va păta trecutul acestei țări care se pretinde democratică.

Dar la aceste crime directe se adaugă altele comise în mod perfid de agenți provocatori pregătiți în mod special. În timpul ocupației germane, aceștia făceau expres acte de provocare contra ocupanților, știind că ele atrăgeau automat represalii radicale. Multe frumoase comune românești din munți au fost astfel rase. S-a folosit de asemenea același sistem în timpul războiului civil al lui Markos.

Toate aceste acțiuni au fost susținute – cum vom vedea în paginile care urmează – de campaniile pasionate ale presei grecești. Nu s-a cerut numai nerespectarea tratatelor de pace care garantează juridic existența minorităților aromâne, bulgare, albaneze etc., dar s-a cerut, cum a fost cazul rectorului Universității din Atena, Daskalakis, exterminarea prin omor sau prin deportare. „Aceasta – pentru a ne servi de cuvintele ex-ministrului Ev. Averoff – pentru că ideea română s-a înrădăcinat în așa fel încât rădăcinile ei vor da multă bătaie de cap Greciei în secolul XX.” Pentru a extirpa aceste rădăcini se preconizează delictul ca măsură de stat și diversiunea sau minciuna ca armă academică. Numeroasele articole din presă, opusculi sau cărți care au apărut asupra problemei minorităților în acești zece ani din urmă reflectă această mentalitate feroce. Într-o carte apărută recent (1954) la Atena și intitulată „Ethnika zitimata” (Probleme naționale) scrisă de ex-ministrul grec Sot. Kotzamanis, este anexat un memoriu semnificativ adresat fostului prim-ministru grec Metaxas. Autorul, după ce constată că „nu e drept a insulta bărbați și femei în vârstă sau a-i târ pe la diverse sedii de poliție din cauza necunoașterii limbii grecești” (p. 40), îl invită să întrebuițeze forțele regulate ale statului grec, ca „școala, armata,

serviciile publice etc.” (p. 41) pentru a deznaționaliza minoritățile. Și îl îndeamnă mai ales „să înceapă instruirea copiilor din sânul minorităților, făcându-i să învețe limba greacă de la vârsta de 3 sau 4 ani, astfel ca ea să devină *limba lor maternă*” (p. 42). „Atunci – continuă ministrul grec democrat – cu câteva decrete de interdicție a folosirii limbilor străine statul va putea interveni apoi prin mijloacele legale de care dispune pentru a face să dispară orice diferență de limbă, îndepărtând astfel orice pretenție de amestec străin în treburile interne pe baza angajamentelor care rezultă din tratatele internaționale” (p. 45-46). Primul ministru l-a asigurat că „o parte din aceste măsuri sunt aplicate și că altele sunt în studiu” (p. 47).

Toate acestea aveau loc înainte de război când pretextul de „colaborare” a minorităților cu ocupantul încă nu exista.

Din tot ce am expus în acest scurt traseu istoric, vedem că intoleranța grea față de aromâni datează de mai multe secole și că azi, când se proclamă „drepturile omului,” ea atinge culmea. Politica *lichidării* unei minorități etnice, care nu are nici un mijloc de apărare, este expusă cu cinism și executată fără nici un scrupul moral de o țară care se definește „arena libertății,” constituie o pată nu numai pentru cel care o practică, ci și pentru lumea civilizată care nu se scandalizează de această intoleranță feroce.

II. Originea și conștiința națională a aromânilor

Comunicare făcută la al cincilea Congres al Comunităților Europene
La Cardiff (Wales) 5-6-7 mai 1955

Domnule Președinte, Onorată Adunare,

În primul rând ținem să vă exprimăm recunoștința noastră domniei voastre și „Comitetului Uniunii Federaliste a Comunităților Europene” pentru inițiativa luată de a proceda pe loc chiar asupra subiectului minorităților etnice. Mulțumirile noastre se adresează mai ales domnului P. Skadegard, secretar general al Uniunii, care a pus la inimă problema și s-a dus în Iugoslavia și în Grecia, țări unde se află o bună parte din populația aromână (macedo-română sau vlahă) în Peninsula Balcanică. Regretăm și de data aceasta, că, din motive independente de voința noastră, nu putem veni la acest congres. Cu atât mai mult cu cât în ordinea de zi a congresului figurează și *discutarea raportului asupra Macedoniei*, prezentat de secretarul general, după vizita sa recentă în aceste țări. Poate că prin intervențiile, lămuririle și comentariile noastre directe, ca originar din această regiune, am fi putut contribui și mai mult la lămurirea problemei macedo-române (vlahe) care suferă azi un regim dur de deznaționalizare forțată.

Absența noastră căutăm s-o remediem în parte, prin această expunere anexată, pentru care ne permitem a cere o primire binevoitoare din partea domnilor congresiști. *Vă rugăm în mod cu totul special*, pentru că se va împlini în aceste zile o jumătate de secol de când autocratul Sultan Abdul Hamid, prin Iradeaua imperială din 9 mai 1905, a recunoscut pe macedo-români (vlahi) ca minoritate etnică distinctă, „*având drept la folosirea limbii lor în biserică și școală, fiind liberi să-și aleagă primarii (muhtari) și să se bucure, în general, de toate drepturile civice și civile recunoscute celorlalte naționalități nemusulmane din Imperiu.*”

Aceste drepturi au fost călcate practic în picioare de statele creștine succesoare ale Turciei (Iugoslavia, Grecia, Bulgaria), care se laudă a fi „țări democratice.”

Din constatările făcute de Dl. Secretar General, în urma contactelor cu autoritățile din Atena, rezultă că guvernul grec:

- 1) nu recunoaște calitatea de minoritate etnică a unei populații eterogene, dacă nu există o convenție internațională în această privință;
- 2) că aromânii nu au această recunoaștere de drept, și chiar dacă ar fi avut-o, ei sunt de origine și de limbă greacă și trebuie să aibă sentimente grecești;
- 3) că în Macedonia nu sunt decât greci, căci bulgarii și românii sunt considerați greci și copiii lor trebuie să fie educați ca și copiii greci, ei sunt deci predispuși la deznaționalizare;
- 4) că nu i s-a permis să viziteze pe români în regiunea Pindului sub pretextul că nu există minorități recunoscute în această regiune. Este clar că statul și poporul grec, care face atâta zgomot pe chestiunea Ciprului unde populația greacă se bucură de toate drepturile naționale și civile, neagă, în același timp, altora drepturile umane cele mai elementare. Prin această atitudine abuzivă:

A. disprețuiește declarația universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, semnată și de Grecia, care se bazează pe principiul următor: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi” (art. 1). „Fiecare se poate prevala de toate drepturile și de toate libertățile proclamate în prezenta declarație, fără nici o deosebire de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinii politice sau de orice alte opinii, de origine națională sau socială, de avere, de naștere sau de orice altă situație” (art. 2).

B. violează angajamentul luat prin tratatul de la București (1913) precum și cel prevăzut prin tratatul de la Sevres din 10 august 1920 care, la art. 12 prevede:

„Grecia consimte a acorda autonomie națională sub supravegherea statului elen, comunităților de vlahi din Pind în materie de cult, de binefacere și de învățământ.”

Autoritățile grecești spun cu cinism că situația este foarte clară.

Rămâne ca această onorabilă adunare să ia măsurile cele mai potrivite pentru a face să înceteze în viitor aceste poticneli ale drepturilor umane și ale obligațiilor internaționale.

În ce privește falsele aserțiuni grecești în legătură cu pretensele origini elene ale macedo-românii (vlahi) din Pind și ale sentimentelor lor grecești, include prezenta expunere istorică. Prin lectură se va putea vedea cum puține popoare au avut de-a lungul secolelor o conștiință națională așa de puternică și cu câtă tenacitate au luptat, în condiții vitrege. Marele număr de martiri aromâni din Macedonia la începutul secolului actual, victime ale teroarei grecești, stă mărturie. Această listă demonstrează, într-un mod impresionant, cum și-au apărat aromânii individualitatea lor etnică grav amenințată astăzi.

A. Originea aromânilor (Vlahi)⁶

Aromânii sau macedo-românii reprezintă ramura meridională a poporului român. Identitatea de rasă cu românii din România este dovedită de mărturii istorice și de fapte lingvistice. Din romanizarea populațiilor traco-ilire care locuiau pe cele două maluri ale Dunării, s-a născut un popor nou, poporul român actual. Dar invazia barbarilor, mai ales cea a slavilor, a avut ca rezultat izolarea pentru totdeauna a macedo-românilor în sudul Peninsulei Balcanice. După separarea lor definitivă de românii din Dacia (care a avut loc probabil între secolele VII și X) limba lor începea să se diferențieze. Numele de rumân, de romanus, a sfârșit prin a fi pronunțat cu proteza lui *a*, fenomen obișnuit în limba lor: *aromân*.

Străinul care-i vede astfel răspândiți în grupuri, în mase compacte în sudul Peninsulei Balcanice, izolați de frații lor care se află în nordul Dunării, își pune în mod firesc întrebarea: de unde vin acești români azvârliți prin munți și văi la peste opt sute de kilometri de centrul românismului carpato-danubian? Strămoșii tuturor macedo-românilor au o origine locală? Se află ei în Epir, Tessalia, Macedonia și Albania din epoca cuceririi romane? N-au venit din nordul Peninsulei, din acele regiuni de lângă Dunăre unde, înainte de invazia slavilor, trăiseră în continuitate teritorială cu românii din Dacia, vorbind aceeași limbă ca și ei și formând un singur popor? Părerile istoricilor nu concordă. Primul care a abordat problema este celebrul profesor de la Universitatea din Halle, Johann Thunmann. El a făcut-o în celebra sa lucrare intitulată „Untersuchungen uber die Geschichte der ostlichen europaischen Volker (Cercetări asupra istoriei popoarelor est-europene),” publicată la Leipzig în 1774. El încearcă să explice originea locală a macedo-românilor și constată că spre deosebire de românii din Dacia, care provin din geto-dacii lui Dromichete, Burebista și Decebal, macedo-românii sunt urmașii autohtoni ai Tessaliei, Macedoniei și Traciei care fuseseră romanizate. Această opinie este împărtășită aproape în întregime de P.S. Schafarik în ale sale „Slavische Altertumer” (Antichități slave) (1843), care afirmă că înainte de formarea poporului român, existaseră în Dacia, Macedonia, Tessalia și Albania diverse populații romane aparținând grupului sud-est european. Un alt partizan al continuității românilor în Dacia este W. Tomascheck, care, în lucrarea sa „Uber Brumalia und Rosalia” (1881), vede în daco-români daci romanizați, iar în macedo-români besii romanizați; sub presiunea bulgarilor, aceștia din urmă ar fi coborât în sudul Peninsulei fixându-se în munții Pindului. Cât privește identitatea de limbă, între macedo-români și daco-români, ea se explică, după el, prin identitatea elementului etnic care este la originea celor două grupuri.

Fr. Joseph Sulzer combate opinia lui Thunmann. În volumul II al lucrării sale „Geschichte des transalpinischen Daciens” (Istoria Daciei transalpine) (1771-1772), Sulzer discută, între altele, originea locală a macedo-românilor. Ținând seama de identitatea limbii lor cu cea a daco-românilor, el, care contesta continuitatea elementului român în Dacia, vede în diversele grupuri de macedo-români, vlăstare ale trunchiului român care s-au format grație continuității teritoriale cu românii din Dacia. După el, macedo-romanii nu au părăsit Dacia pentru a se stabili în regiunile unde se află astăzi; daco-românii sunt cei care provin din locurile unde se află actualmente macedo-românii. Același punct de vedere aproximativ este exprimat și de Fr. Miklosich: „această patrie este în regiunile orientale ale Adriaticei unde locuiau odinioară ilirii.” În sfârșit, R. Rosler este teoreticianul originii meridionale (Tessalia, Macedonia, Iliria, Moesia, Sciția) nu numai a macedo-românilor, ci a tuturor românilor (*Rumanische Studien*) (1871) (Studii române).

Din toate părerile istoricilor străini, rezultă că controversa există numai cu privire la *locul de naștere* al poporului român. Toți admit totuși identitatea de limbă și de rasă când consideră tot poporul român ca rezultat al romanizării *traco-ilirilor*, prin suprapunerea *coloniștilor romani*.

Este vorba de același element traco-ilir, fundament al întregului popor român și asupra căruia insistă N. Iorga în lucrarea sa „Istoria românilor din Peninsula Balcanică:” „Românii din Pind – odinioară și din Balcani – care, ca și frații lor de la Dunăre și din Carpați, poartă numele de vlahi pe care li l-au dat bizantinii, ca și germanii, slavii și maghiarii, și care se numesc așa ei înșiși – dar numai unii dintre ei – aromâni sau armâni, formează un grup detașat, izolat, în mare parte desnaționalizat și care a fost împiedicat, din cauza vicisitudinilor dureroase, de a forma separat un stat al romanității orientale. Originea acestei romanități suprapuse elementului primitiv trac și în parte ilir, se datorește unui lung șir de acte de infiltrație și de colonizare care au loc în secolul al II-lea înainte de Iisus Hristos, precum și expedițiilor împăratului Traian care, la începutul celui de al doilea secol al erei creștine, au dat teritoriului deja romanizat frontiere definitive la nord și la est, în munții dacilor și în stepa orientală a sciților.”

În ce privește persistența romanității în regiunile Pindului și în regiunile limitrofe ale Tessaliei, Epirului și Macedoniei, ea se bazează pe colonizarea făcută, din motive strategice, de Roma republicană cu elemente italice riguros selecționate. După cucerirea Epirului, Tessaliei și Macedoniei de către romani, un mare număr de autohtoni a fost transferat în Italia (Tit Liviu, cartea 43). În locul lor au fost puse populații italice. În Epir, orașele lor în număr de 70 au fost distruse din ordinul Senatului roman, și printr-un nou ordin al acestui Senat, 150.000 de suflete au fost transferate în Italia. În locul acestei populații transportate din Epir, Roma a trimis alta compusă din soldați-păștori. De ce păstori? Pentru că, pe de o parte trebuia să ocupe lanțul Pindului și să izoleze Grecia, o dată pentru totdeauna, de Iliria și Macedonia. Pe de altă parte, pentru că, în cursul acestor războaie, toate orașele au fost distruse; în Epir de către romani, în Tessalia de către etolieni, atenieni și macedoneni (Tit Liviu, cartea 32).

Într-adevăr, e suficient să citești rapoartele oficiale rezumate de Tit Liviu, pentru a vedea importanța în ochii generalilor romani a stăpânirii culmilor Pindului... Altfel spus, cei care apărau până atunci trecătorile, au fost înlocuiți cu oameni mai puțin capabili de a se înțelege cu grecii turbulenți. Aceștia au urzit războiul între romani și Macedonia și Iliria. Înainte de a se stinge primul incendiu provocat de război, ei au aprins altul. Pentru a pune capăt turbulenței lor, Roma a stabilit prin coloniile în speță un cordon sanitar între golful Arta și Zeitun (Lamia). Ceea ce se va spune este cuvânt cu cuvânt ceea ce spune Tit Liviu.⁷

Mai târziu, când s-au produs dislocările provocate de invazia slavă, peste acest strat de veche romanitate s-a stabilit cel venit din nord, în Moesia și din Hemus și în mod deosebit din valea Moravei și a Vardarului, care este constituită de axa teritoriului unde s-a format romanitatea orientală. Pe această axă se află locurile unde s-au născut cei mai faimoși împărați ai imperiului de răsărit: Constantin cel Mare (Naissus, actualul Niș) și Justinian de „stirpe ilirică,” cum scrie Procopiu, născut la Bederiana (lângă Scopie).

Aceste suprapuneri continui de elemente romanizate în regiunile din sud explică asemănările și deosebirile între cele două dialecte principale ale limbii române: daco-român și macedo-român. Ele au asigurat continuitatea limbii și au întărit legăturile rasei.

„Se văd și astăzi – scrie Th. Capidan – urme sigure ale acestei continuități; în primul rând, în

limba vorbită atât de daco-români, cât și de românii din Peninsula. Ea este de fapt identică, în elementul ei constitutiv, și pentru unii și pentru alții. În afară de limbă, există și nume de localități de origine romană, diseminate din nord în sudul Peninsulei, până în regiunea locuită azi de macedo-români. În partea Peninsulei, unde elementul român este grupat în masă compactă, se întâlnesc anumite nume de locuri, ca munții Moașa (Smolcu, Moașa), Gurguliu, Dzâna, toate aproape de comuna Samarina, apoi Ciuma-naltă, în sensul de „vârf înalt,” Suma cu bradu, care toate se arată foarte vechi. Sunt altele ca Băiasa, nume de râu și de comună din Pind, Lasum și Sărună, nume de orașe a căror vechime este, cum am încercat s-o dovedesc în altă parte, cu totul incontestabilă. Pentru ca aceste nume să fi putut exista din timpurile cele mai vechi, trebuie să admitem în mod necesar că a existat o populație romană care le-a întrebuițat. Or, cum sub raport fonetic ele arată o evoluție autentic locală, n-ar fi absurd a deduce că primele rădăcini ale românismului se află în Pind încă din epoca cuceririi romane. Obiecțiunea filologilor că elementul roman din sudul Peninsulei Balcanice nu s-ar fi putut menține în urma vechii influențe grecești, nu corespunde realităților balcanice. Viața particulară a grecilor i-a deturnat de la această acțiune, nu că n-ar fi putut reuși, ci din cauza caracterului civilizației lor față de străini, contrar celei a romanilor, ei nu se aventurau decât greu în interiorul unei țări unde aceste comunicații lipseau; chiar când această țară se afla în imediata apropiere de patria lor, ceea ce era cazul cu interiorul Peninsulei Balcanice” (p. 154).

Civilizația romană era de cu totul altă natură. De la cucerirea Iliriei la părăsirea parțială a Daciei sub Aurelian, adică timp de secole, influența binefăcătoare a Romei s-a exercitat schimbând total aspectul Peninsulei Balcanice prin atâtea îmbunătățiri aduse vieții publice și private a locuitorilor și mai ales prin acest instrument de unificare etnică și spirituală, limba, care a sfârșit prin a se impune tuturor popoarelor indigene (p. 157). Menținerea limbii române la populațiile din sudul Peninsulei Balcanice sub forma pe care am expus-o, se datorește conservatorismului lor puțin obișnuit. Secretul acestui conservatorism trebuie căutat mai întâi în izolarea în care trăiește populația în acești munți și în al doilea rând în prestigiul de care se bucură femeia la macedo-români în materie de limbă: acest prestigiu e atât de mare încât pentru evoluția și transmiterea limbii, bărbatul devine cel mai adesea instrumentul femeii. Și astăzi, când mijloacele de deznaționalizare sunt atât de brutale în țările balcanice, graiul macedo-român rezistă grație acestui conservatorism datorit femeii aromâne. „Cât timp mama nu va vorbi decât macedo-românește, scrie savantul grec C. Recatas (*Starea actuală a bilingvismului la macedo-românii din Pind și rolul femeii în limbă*, Paris, 1934), aceasta nu va fi înlocuită niciodată de o altă limbă. Copilul care învață grecește la școală nu vorbește decât macedo-româna acasă (și chiar când se joacă cu ceilalți copii câteva minute în timpul recreației).”

Puritatea națională, mișcată de instinctul de conservare, derivă din acest conservatorism. „Este evident, scrie Weigand, că macedo-românii au asimilat foarte puțin de-a lungul secolelor.” Femeile macedo-române mai ales căsătorite cu celelalte popoare, inclusiv grecii. Pentru cei care nu cunosc lamentabila insistență levantină pe care o reprezintă grecii moderni, acest nume are prestigiu pentru macedo-românii pe care-i cunoaștem bine și îi determină în general să apere căsătoriile mixte. Așa se explică de ce românii din Pind – urmași ai coloniștilor italici aduși în timpul Republicii de care vorbește, cum am văzut, Tit Liviu – au păstrat o fizionomie caracteristică nu numai morală, ci și fizică ce amintește de romani. Faptul este relevat de

etnografi care au făcut cercetări asupra românilor. „Vlahii nomazi, scrie Pouqueville, care au fruntea bronzată de amprenta anotimpurilor, sunt la fel de puternici și de robuști. *Capetele lor au proporțiile romane* și timpul care slăbește tipurile naționale n-a putut, în ciuda încuscririlor lor, să-i confunde nici cu grecii, nici cu albanezii.” Și Ami Boue ne face o descriere identică. În sfârșit, Prof. G. Weigand compară păstorul macedo-român cu un *legionar roman* (Comparația cu un legionar roman este perfect potrivită).

Toate aceste realități istorice, lingvistice și somatice nu contează pentru grecii posedați de megalomanie (Marea idee) atât de disproporționată față de posibilitățile lor; ei încearcă prin toate mijloacele a le pune la îndoială, în legătură cu originea etnică a aromânilor. Tentative asemănătoare se observă mai bine încă de acum un secol. Ultima teorie și poate cea mai fantastică a fost cea a academicianului grec, A. Keramopoulos, care, în ședința solemnă din 28 decembrie 1938, a căutat să demonstreze că vlahii sunt cei mai puri dintre greci.

Erudiții greci au început o violentă propagandă de deznaționalizare în care au încercat să demonstreze că românii din sudul Dunării, ca și albanezii și bulgarii, nu sunt, din punct de vedere etnic, decât greci românizați, albanizați sau slavizați. De atunci au apărut în literatura lor de propagandă acești termeni noi, etnici, ridicoli pentru spiritul timpului în care trăim, pe care îi întrebuințează azi scriitori și chiar literați greci: „greci-vlahofoni” pentru români; „greci-bulgarofoni” pentru bulgari etc....

Dar dacă s-ar admite prin absurd teza greacă susținută de ex-președintele Academiei grecești Keramopoulos, că „din punct de vedere etnic aromânii (kuțo-vlahii) sunt poate cei mai puri dintre eleni,” totuși aceasta nu poate justifica faptul că minoritatea română să nu-și poată folosi limba sa în biserici și în școli. Faptul că această limbă e vorbită de peste două milenii, i-a dat un contur spiritual propriu. În acest timp, grecii au asimilat numeroase elemente eterogene și n-a rămas decât foarte puțin din trecut.

Românii, ca și celelalte minorități nu s-au lăsat flatați de a fi urmașii lui Homer, și au ținut să fie așa cum i-a făcut Dumnezeu, și grecii vor preconiza, cum vom vedea mai departe, - paralel cu intențiile de sufocare a conștiinței naționale – măsuri de exterminare. În cel mai bun caz ar fi deportarea populației române din munții Pindului și risipirea ei între populația greacă de la șes pentru a-i altera obiceiurile și a-i ușura fuziunea ei cu grecii.

B. Conștiința națională

Se știe că principiul național – sub forma sa extremistă și bazat mai curând pe criteriul lingvistic – este un fenomen din secolul al XIX-lea. Atât în evul mediu cât și în epoca modernă, conturul ideii naționale era mult mai estompat. În acele timpuri pe plan internațional se impunea mai mult ideea religioasă și într-un cerc mai restrâns viața de clan. În Peninsula Balcanică această stare de lucruri era și mai accentuată. „Bizanțul a exclus până la urmă și până în transmisiunile sale moderne tot ce privește naționalitatea.” În secolul al XI-lea nu se făceau deosebiri călăuzite de criteriul național. N-a existat nici măcar o deosebire națională foarte netă între sârbi și bulgari, pe de o parte, nici între sârbi și bulgari luați în ansamblu, și celelalte naționalități occidentale ale Peninsulei Balcanice, pe de altă parte. Abia în secolul al XII-lea începe „o orientare vagă spre națiuni cu adevărat naționale din partea popoarelor din Balcani. Trebuie să

amintim că în această epocă nu exista conștiință națională foarte netă în occidentul european, nici măcar unde ea trebuia să se stabilească într-un mod mai rapid și mai complet” (N. Iorga). Această situație a durat mai târziu încă, sub turci. „La fel ca în Bizanț, imperiul se întemeia mai puțin pe naționalitate decât pe religie, astfel că în regiunile de civilizație bizantină credința ortodoxă a fost mult timp deasupra naționalităților. Popoarele pierduseră aproape orice sentiment național” (Cvijic). „Sub dominația turcă se lua ca bază numai diferența religioasă între credincioși și necredincioși. Astfel, naționalitatea (Volkstum), limba și anumite elemente ale spiritualității populare preosmanice erau aproape pe punctul de a dispărea când secolele al XVIII-lea și al XIX-lea au adus două mari evenimente: revoluția franceză și extinderea spre sud a dominației habsburgice în detrimentul imperiului otoman în dezagregare. După modelul revoluției franceze, tânăra naționalism s-a întins treptat în tot restul Europei” (J.A. Schulze).⁸ Am făcut acest tablou general pentru a putea aprecia mai bine intensitatea sau lipsa de intensitate a conștiinței naționale a aromânilor de-a lungul secolelor. Trebuie relevat încă de la început că antagonismul între popoarele romanizate din Balcani și bizantinii elenizați a fost totdeauna foarte viu, luând uneori caracterul de ură de rasă. Motivul adevărat – deși nemărturisit de cronicarii bizantini – a fost lupta surdă pentru moștenirea imperiului de răsărit între autohtonii romanizați care au dat șirul de împărați mergând de la Constantin cel Mare până la Justinian (527-565) și elementele eterogene care au uzurpat clasa conducătoare după înlocuirea limbii latine cu cea greacă.

Până la împăratul bizantin Foca (602-610), limba latină era limbă de stat care se vorbea în armată și în biserică. Scriitorul Priscus, trimis ca ambasador la curtea lui Atila, în secolul al V-lea, spune că pretutindeni limba latină era limbă oficială și de casă. Acest antagonism s-a agravat pe măsură ce episcopul Romei și cel al Bizanțului începeau să-și dispute primatul religios, ceea ce a provocat o schismă (1054).

Un prim indiciu în acest sens este constituit de faptul că „împăratul bizantin Mihail al III-lea a refuzat un mesaj din partea Papei, spunând că nu știa în ce limbă era scris (n.n., e vorba de limba latină vorbită și de popoarele din Balcani), căci era o limbă barbară. Papa Nicolae I răspunde (865) prin următoarele cuvinte energice: „Jam vero si ideo linguam barbaram dictis, quoniam illam non inteligitis, vos considerate quia ridiculum est vos appellari Romanorum imperatores et tamen linguam non nosse quiescite igitur vos nuncupare Romanos imperatores” (W. Tomaschek, „Uber Brumalia und Rosalia,” pp. 398-399), ceea ce înseamnă: „Or, dacă numiți barbară o limbă pe care nu o înțelegeți, atunci este ridicol să vă numiți împărat al Romanilor și să nu le cunoașteți limba, tăceți, căci nu vă puteți proclama împărat roman.”

Ca reflex al insinuărilor împăraților bizantini, se ațâța un sentiment de ură din partea populațiilor romanizate de care se plângea cronicarul bizantin din secolul al XII-lea, Niceta Acominatos, când scrie: „Eternă este ura vlahilor contra noastră, care se moștenește din tată în fiu și au învățat pe cumani să-i deteste pe greci.” (Athanatos tin pros imas ehtran ipo Vlahon ehin didagmenoi (Skithe) kai pros paidas apo paidon parapempein acimiston.)⁹

Revolta românilor din munții Haemus sub frații Petru și Asan, care a dus la formarea imperiului româno-bulgar și la dinastia Asanizilor, au drept cauză principală această ură. Cum scrie același cronicar bizantin Choniate, românii erau foarte nemulțumiți, deoarece bizantinii nu țineau seama de serviciile aduse de ei imperiului și erau înrolați în legiuni străine alături de barbari,

în timp ce grecii beneficiau de favoruri speciale. „Ioniță, scriu istoricii francezi Lavissee și Rambaud, îi consideră pe greci *uzurpatori ai imperiului* lui Constantin cel Mare, și dimpotrivă pe români ca *adevărații moștenitori*. El se mândrea cu titlul de „Romaiocton” (ucigaș al grecilor), ca Vasile al II-lea „bulgaroctonul.” „Moartea preoților greci, spunea el, îi place lui Dumnezeu.” Într-adevăr, el gusta o anumită plăcere când omora un preot, dar mai ales un episcop grec” (*Histoire generale*, II, p. 849). „Ei, scrie Choniate, nu se mulțumeau a-i bate pe greci, ci doreau nimicirea lor totală și erau convinși că aceasta era voința lui Dumnezeu.”

În această lumină, s-ar putea înțelege mai bine semnificația corespondenței împăratului Ioniță cu Papa de la Roma. În 1199 Inocențiu al III-lea i-a trimis o scrisoare lui Ioniță în care îl anunța că vrea să-i cunoască intențiile ce le are față de biserica romană, căci aflase că este urmaș al nobilei rase a orașului Roma (Theiner, I, p. 2). Ioniță răspunde în 1202 că scrisoarea primită, vorbindu-i de sângele și de rasa lui, i-a produs o mare bucurie, mult mai mare decât toate diamantele din lume. În același timp declară că vrea să fie în strânsă legătură cu biserica romană și cere coroana imperială. Papa răspunde: „că dorește să-l vadă roman nu numai prin sânge, ci și prin biserică și obiceiuri.”¹⁰

Că originea latină a aromânilor Asanizi nu este o chestiune de circumstanțe, rezultă și din faptul că un alt cronicar bizantin, Kinamos, tot din secolul al XII-lea, afirmă că vlahii se consideră de veche proveniență italică („Vlahon polon omilon oi ton ex Italias apoiki palai einai legonte.”) Acest antagonism secular între vlahi și bizantini provoacă uneori denigrări din partea celor din urmă, cum sunt cele ale cronicarului de origine armeană, Kekavmenos; în alte cazuri determină conspirația tăcerii. Și nu este imposibil ca într-o bună zi să se demonstreze că hiatusul istoriei românilor din evul mediu nu are în mare măsură altă explicație decât conspirația tăcerii a acestor scribi care refuzau să vorbească de existența unei populații romanice rivale pe care ei o dezmoșteniseră. Este sistemul pe care-l aplică și azi urmașii acestora când contestă *existența unei minorități vlache în Grecia*. De asemenea deportarea de către împăratul Andronic Paleolog a vlahilor de lângă Constantinopol în Asia Mică, unde, după cum scrie Pachimeri, „au pierit în cea mai mare parte prin cruzimea deliberată și asprimea iernii,” inspiră probabil, cum vom vedea, pe anumiți reprezentanți ai culturii grecești actuale a preconiza măsuri similare.

Așadar, din toate acestea rezultă clar că în evul mediu conștiința națională a aromânilor (vlahilor) era cel puțin tot atât de vie ca cea a grecilor.

În timpul dominației turcești, în timp ce aromânii își păstrează deplina autonomie administrativă și privilegiile, cum nu le avea nimeni în imperiu (N. Iorga), populația greacă, cu excepția elementelor din Fanar convertite în unelte și adulatori ai poporului cuceritor, a căzut în sclavia cea mai neagră. Astfel că la începutul secolului al XIX-lea aceștia (grecii) pierduseră nu numai conștiința națională, ci și orice sentiment de libertate. Acest adevăr e recunoscut de călători și istorici dominați mai mult de sentimente pro-elene.

Cum scrie, de pildă, cunoscutul istoriograf francez Pouqueville, consulul lui Napoleon pe lângă Ali Pașa din Ianina, care a vizitat Grecia între 1806-1814: „Grecii actuali, ca toate popoarele, au o fizionomie care le este proprie și această fizionomie își trage din nenorocire caracterul ei principal din starea de servitute și de asuprire în care s-au scufundat... Decăzuți din strălucirea lor, au pierdut odată cu libertatea până și numele glorios al strămoșilor lor...”¹¹ Grecii moderni, nu șovăiesc a o spune, n-ar vedea într-o revoluție decât triumful religiei lor, fără a se uni mai

mult sau mai puțin cu libertatea politică”... Obosit de preoți grosolani, un popor ofilit de biciul despotismului, a pierdut până și cel mai mic sentiment de libertate...¹² Sperau că moscoviții vor îndeplini singuri opera eliberării lor. „Așa era acest mic număr de oameni subjugăți care nu aveau ca suveran și generali, decât un patriarh, episcopi, preoți și câțiva prinți fanarioți pe cât de potriviți pentru intrigi, pe atât de străini de meseria războiului.”¹³

Dimpotrivă: toți călătorii străini care au studiat populațiile aromâne, înainte de Jacob Jonas Bjoernstans (1779) și la începutul ultimului secol (Pouqueville, E.M. Cousinery etc.), adică într-o epocă în care ideea națională nu dobândise încă semnificația pe care i-a dat-o apoi Revoluția franceză, și când statul român, divizat și subjugat de fanarioți, nu dăduse încă semnalul renașterii naționale, - au pus în relief conștiința națională a aromânilor.

„Megalovlahii – scrie Pouqueville – care locuiesc în zilele noastre munții înalți ai Pindului, pe care Nicetas îi numește Meteorii Tessaliei, ca și cei din centrele Malacași și Aspropotam, se pretind, fără a aduce vreo dovadă istorică, urmași ai armatei lui Pompei care s-au refugiat în munții din Tessalia după bătălia de la Farsala. Alții dintre ei cred că au ieșit dintr-o colonie din Abruzzi; și dau ca dovadă a acestei tradiții că vlahii aspropotamiți se califică încă Bruzzi-Vlahi (Vlahi Bruzzi, vlahi bruțieni). În sfârșit, aceeași părere o au și vlahii perebieni care locuiesc în Mețova, într-o parte din cantonul Zagori, din Livada, din Atica și care se află până în Moreea. Vlahii massareți sau desareți, care au restaurat Moscopole, căreia i-au dat numele de Voscopole, oraș de păstori, din cauza numelui lor de vlahi, această valoroasă populație ale cărei triburi sunt răspândite în cantoanele din Colonia, din Corcea și până în apropiere de Durațo, sunt, auzindu-i, posteritatea unei colonii stabilite de Cvintus Maximus în Talantia sau Muzachia de unde ar fi trecut în munții Candavieni în timpul năvălirilor barbare. Cât privește triburile vlahice vecine din Parnas și din Cefisa cu megalovlahi, toate în general revendică cu orgoliu numele de rumân sau roman. Nu știu în ce epocă precisă s-au stabilit vlahii în Pind, nici de ce grecii i-au supranumit megalovlahi. Totuși prima parte a problemei s-ar rezolva, dacă s-ar putea dovedi versiunile lor populare și ar avea dreptul la acest titlu de la o mare antichitate.”¹⁴

Această idee unanimă a unui popor asupra propriei sale origini italice este impresionantă.

Aceleași constatări le-a făcut și un contemporan al lui Pouqueville, consulul Franței la Salonic, E.M. Cousinery: „Limba lor împiedică ignorarea lor, ei vorbesc mereu latina și dacă-i întreb de ce naționalitate sunteți?, răspund cu mândrie: rumâni.”

Această afirmație unanimă și permanentă a conștiinței naționale a aromânilor a provocat în mod precis abjurările colerice ale faimosului profesor Neofit Duca în 1810. Iată în ce termeni de o trivialitate respingătoare se adresează aromânilor acest grec pedant, campionul elenismului în Epir, de fiecare dată când aceștia emiteau pretenția de a se instrui în limba macedo-română: „Ei (aromânii) se laudă că constituie o națiune distinctă și nu vor să se unească prin limbă, puțin câte puțin (cu națiunea greacă), așa cum s-au unit prin religie,” și mai departe: „așa sunt cei care se îndobitocesc cu această limbă română, murdară și mizerabilă, dacă se poate da numele de limbă acestui idiom șchiop, fără tradiție, respingător și de o pronunțare detestabilă. De aici vin atâtea tulburări între unii și alții. Grecii, plini de aroganță, insultă; aromânii, încăpățânați, nu cedează. După atâtea secole ei se consideră ca având o origine comună cu romanii, cu care nu au nimic în comun, nici numele, nici o picătură de sânge. Să ni se arate un regat al lor, o provincie întregă sau orice altceva caracteristic și deosebit de al altora și atunci vom tăcea;

toată mulțimea lor e cuprinsă între Dunăre și Peloponez, așezată în munți sterili, buni pentru exilați și vagabonzi. Unde-i metropola lor? Unde sunt episcopii lor? Unde sunt judecătorii și conducerea lor? Unde sunt nobilimea, preoții, evanghelia, psalmii scriși cu litere particulare ale lor? Cine cunoaște numele lor printre vecinii cei mai apropiați? Unde-i locul lor în geografie? Nicăieri. De ce deci se laudă vrând să constituie o națiune distinctă când nu ocupă vreun loc? Căci Grecia nu va consimți niciodată să se numească Vlahia și îi va judeca ca apostatați, nu ca oameni onești.”¹⁵

La toate aceste afirmații, al căror ecou ajungea până la coloniile macedo-române din străinătate, Mihail G. Boiagi răspundea în fugă în prefața scrisă în limbile greacă și germană (pentru gramatica sa macedo-română: *Romanische oder Macedo-Vlachische Sprachlehre*, Wien, 1813) pe un ton mult mai calm: „Românul nu se rușinează de limba lui, dimpotrivă, se va simți mândru când, cultivându-și spiritul, limba maternă îl va urma fericită, în orice caz mai fericită decât multe alte limbi. Astfel, deci, condițiilor expuse până aici, nu înțeleg toate aceste nedemne fleacuri ale lui Neofit Duca, care, necunoscând nici o altă limbă, ar fi vrut să distrugă toate limbile din lume, pentru a introduce limbajul său macaronic (cum îl numesc în batjocură conaționali săi). De altfel, zelul acestui învățat grec este atât de orb încât dorește această substituie, deși a declarat pretutindeni că românii sunt mai apti pentru cultura intelectuală și mai sensibili pentru artele frumoase decât grecii. Așadar, numai ignoranța sa ridicolă l-a împins să întrebe pe un ton atât de provocator, unde au românii țara, orașele, preoții, legile lor etc.” La sfârșit gramaticianul macedo-român, continuându-și prefața, adaugă revenind la afirmațiile lui Neofit Duca: „Și hotentoti de-ar fi vlahii, ei au totuși dreptul și datoria de a se perfecționa în propria lor limbă, ca fiind mijlocul cel mai potrivit scopului.”¹⁶

În mod expres am ținut să reproducem aici în parte numai, acest dialog interesant care a avut loc acum mai mult de un secol, între pedantul grec al Eladei și gramaticianul macedo-român cu bun simț. Nu atât pentru a arăta cum au reacționat acești învățați macedo-români, când cei din Peninsula nu știau nimic despre țările române, cât pentru a vă dovedi pe bază de documente controlabile că afirmațiile calomnioase ale erudiților greci despre originea rasei române din Balcani reprezintă o veche poveste, care nu începe, cum s-ar putea crede la prima vedere, cu recenta comunicare a prof. Kerampoulos la Academia greacă din Atena. Din nenorocire, și asta pentru umilirea ortodoxiei din Balcani, Patriarhul din Constantinopol și clerul grec au asistat și au luat o parte activă la reeditarea acestei vechi povești.¹⁷

Patriarhul ortodox din Constantinopol, Ioachim al III-lea declară război populației aromâne. El a început prin a fulgera clerul vlah, apoi armele spirituale slăbind și nedând rezultat, a recurs la armele lumești ale opresiunii, la intervenția bandelor grecești de „antariți,” care au fost întrebuințate pentru a înăbuși prin foc și sabie redeșteptarea elementului latin din Turcia europeană. De la preotul ucis la altarul său – pentru că slujea în românește – la satele jefuite, arse și distruse, de la refuzul înmormântărilor creștinești la al doilea botez impus după primul făcut de preotul vlah, nu există sacrilegiu care să nu fi fost întrebuințat. O teroare îngrozitoare s-a dezlănțuit contra aromânilor. Pentru a da o idee despre această ură, iată un apel adresat șefilor de bandă de Comitetul suprem elenic-macedonean din Atena, semnat între alții de colonelul Nicolaide, publicat printre documentele diplomatice ale „Cărții Verzi” române. În acesta se spune: „Întreaga națiune va fi recunoscătoare curajoșilor apărători ai elenismului pentru lupta pe care au întreprins-o pentru a demonstra lumii că Macedonia este pur grecească. Exterminați preoții, institutorii, notabilii români, ardeți, împușcați, ucideți” (G.A. Colonna di Cesaro, *Note e Documenti*, pp. 330-333).

În fiecare sat, în fiecare cătun vlah se proclamau avertismente de acest gen: „Aducem la cunoștința cetățenilor că oricine se va declara român de naționalitate și-și va trimite copiii la școala română sau se va ruga în biserica română va fi condamnat la moarte și decapitat!” (A. Baldacci, *Itinerarii albaneze*, p.21).

Sute de șefi aromâni (vezi anexa „Calendarului ecumenic al Marei Biserici”) și oameni bravi, bătrâni, femei și copii au suferit martiriul în timpul acestei perioade de teroare dezlănțuită de greci și care a durat până la sfârșitul războaielor balcanice din 1913.

Aromânii au înfruntat cu stoicism toate pericolele, au îndurat martiriul, fără să dea înapoi în fața sacrificiului suprem, pentru a-și afirma credința lor națională.

III. Fundamentul juridic al minorității aromâne

Toate sacrificiile făcute de un întreg popor, de aproape un secol de când s-a deschis prima școală română în Macedonia (1864) au dat roade. Atrocitățile comise de bandele grecești contre populației liniștite aromâne care nu revendicau decât dreptul de a se instrui și ruga în limba maternă au provocat o mare emoție în România. Manifestații spontane și violente s-au produs în toate orașele regatului și mai ales acolo unde se aflau colonii grecești care se bucurau de cea mai mare libertate, căci ele aveau școli și biserici foarte mari. Atmosfera era așa de încordată și opinia publică română era așa de revoltată că dacă România ar fi avut aceleași frontiere cu Grecia, ar fi avut loc război între aceste țări.

Dar masacrele „antartilor” greci organizate de guvernul din Atena în Macedonia, care se afla atunci sub turci, au provocat revolte în alte țări europene.

Sub presiunea acestui curent public și presiunile diplomatice ale diferitelor țări europene, Turcia a recunoscut pe aromâni ca minoritate etnică distinctă, în pofida înțelegerii secrete pe care o avea cu Patriarhul grec din Constantinopol „de a nu favoriza redeșteptarea națională a aromânilor.” Cu ocazia expulzării unui mare număr de aromâni din Ianina, guvernul român a dat un ultimatum guvernului turc, amenințându-l că, dacă nu ar da aromânilor drepturile constituționale recunoscându-i ca un grup etnic diferit de greci, atunci relațiile diplomatice cu Turcia vor fi rupte. De data aceasta răspunsul guvernului turc a fost rapid. Printr-un document adresat patriarhului Ioachim al III-lea – autor moral al omorurilor – de Abdur Rahman Pașa, ministrul justiției și al cultelor, s-a recunoscut în sfârșit populația aromână (vlahă) ca minoritate etnică distinctă. Prin textul acestui document:

„În urma unor cereri a supușilor vlahi ai Imperiului, prin care cer ca naționalitatea lor să fie salvată; ca învățământul să fie predat în școlile lor în limba lor proprie; ca cultul să fie oficiat în bisericile lor de preoți de-ai lor și în limba lor națională; ca primarii lor să fie aleși de ei, pretutindeni unde ei sunt în majoritate cum are loc cu celelalte naționalități;

Consiliul de miniștri după deliberări,

Dat fiind că guvernul, de acord de altfel cu principiul fundamental adoptat de el, tratează pe picior de egalitate perfectă toate naționalitățile diferite care trăiesc în imperiu sub biserica M.S. Sultanul; dat fiind că cererea de mai sus nu conține nimic care să dăuneze drepturilor unei alte naționalități;

A însărcinat pe ministrul de interne să notifice inspectorului general al vilaietelor Rumeliei și valiilor respectivi decizia următoare: Cu condiția de a nu modifica dependența lor de Patriarhul ecumenic, vlahii nu trebuie împiedicați de a avea liturghia cu preoții lor și în limba lor și nici de a învăța în școlile lor în propria lor limbă; trebuie de asemenea să fie autorizați, conform legilor stabilite, să-și aleagă primarii lor; afară de asta învățătorii și inspectorii pe care îi vor propune la școlile lor va trebui să nu prilejuiască nici o piedică în exercitarea funcțiunii lor, dar comunitatea va trebui, prin intermediul lor, să se adreseze ministrului imperial al Instrucțiunii publice după regulă; în sfârșit, vlahii vor fi admiși la alegerea celor mai mici consilii administrative.

Această decizie supusă M.S. Augustul nostru suveran, a fost întărită de sancțiunea imperială, din 9/22 mai 1905 (1323) – 18 Rebi-ul-evvel (1323).¹⁸

O altă recunoaștere a minorității române survine pe plan internațional prin tratatul de la București încheiat la 10 august 1913 după războaiele balcanice. În acest tratat Grecia, Bulgaria și Iugoslavia s-au angajat: „a da autonomie școlilor și bisericilor aromânilor și a permite crearea unui episcopat pentru acești cuțo-vlahi, cu facultatea pentru guvernul român de a subvenționa zisele instituții culturale prezente și viitoare.”

Iată textul scrisorilor semnate cu această ocazie de prim-miniștrii Greciei, Iugoslaviei și Bulgariei:

„E.S.D. Maiorescu, Președintele Consiliului de miniștri, ministrul afacerilor străine din România, București, 13 iunie 1913.

Domnule Președinte de Consiliu,

Ca răspuns la nota de azi pe care Excelența voastră a binevoit să mi-o remită, am onoarea a confirma Excelenței voastre că Grecia consimte a acorda autonomie școlilor și bisericilor cuțo-vlahilor care se află în viitoarele posesiuni grecești și a permite crearea unui episcopat pentru acești cuțo-vlahi cu dreptul pentru guvernul român de a subvenționa sub supravegherea guvernului elen zisele instituții culturale prezente și viitoare.

Binevoți a primi etc.

Semnat: E.K. Venizelos”

Scrisoare către același destinatar:

„Domnule Președinte de Consiliu,

Ca răspuns la nota pe care Excelența voastră a binevoit a mi-o adresa la data de 23 c., No. 17276, am onoarea de a vă informa că Serbia consimte a da autonomie școlilor și bisericilor cuțo-vlahilor aflați în viitoarele posesiuni sârbe și a permite crearea unui episcopat pentru acești cuțo-vlahi, cu dreptul pentru guvernul român de a subvenționa, sub supravegherea guvernului sârb zisele instituții culturale prezente și viitoare.

Binevoți a primi etc.

Semnat: Nic. P. Pașici”

Scrisoare către același destinatar:

„Domnule Președinte de Consiliu,

Ca răspuns la nota Excelenței voastre din 22 iulie 1913, am onoarea a vă confirma că:
Conform declarației pe care Bulgaria a făcut-o în Protocolul semnat la Londra la 16 (29) ianuarie 1913 și art. 4 din Protocolul Conferinței de la Sf. Petersburg din 26 aprilie (9 mai) același an,...(lipsește restul textului).”

IV. Politica de deznaționalizare forțată

Situația este foarte gravă când e vorba de atitudinea presei sau a unor personalități oficiale. Acestea nu numai că nu vor să recunoască minoritățile în Grecia, dar ele preconizează fără nici o rușine măsuri de guvernare care duc la *lichidarea totală a acestor minorități* (vlahi, bulgari etc.). Din campania de furibundă conduită în acest sens după ultimul război, reproducem câteva texte care mărturisesc despre intoleranța greacă:

„În viitor, scrie de pildă ziarul grec „To fos” (Lumina) (10 iulie 1948, Editorial: *Minoritățile*), minoritățile nu trebuie să mai existe...Trebuie făcut în așa fel ca să nu mai existe minorități etnice în Grecia...Români și românizanți, bulgari și bulgarizanți nu există și nu trebuie să existe. Toți trebuie să fie greci. Și dacă nu vor sau nu vor să fie greci răi, nu vor avea loc printre noi.”

Cum am avut ocazia de a sublinia o dată, prof. Universitar Ap. B. Dascalakis scrie în ziarul „Ethnos” din Atena sub titlul „Aromânii să fie alungați,” „s-a făcut rău a se recunoaște prin tratatele și convențiile de la București protecția română pentru cuțo-vlahi (aromâni)...După eliberare, toți ar fi trebuit prinși și uciși. Sfârșitul aventurii actuale a Greciei trebuie să găsească această problemă definitiv rezolvată, cu fapte împlinite. Trebuie retrasă tuturor cetățenia greacă, imediat, și să fie alungați cu femeii și copiii, cu tot” (*Ethnos*, editorial, din 2 iulie 1948, prima pagină).

„După noi – scrie acest interpret distins al actualei civilizații grecești în revista *Atlantis*, revistă publicată în limba greacă la New York – ar fi trebuit măcar transferată (minoritatea aromână) din bastioanele periferice și răspândită în interiorul țării, mai ales în Peloponez și în insule. La fel și cei care s-au declarat slavi, ca să dispară astfel orice pericol viitor” (*Atlantis*, 13 iulie 1952, p. 3). Este desigur un motiv de stupeoare ca o astfel de psihoză sanguinară care tinde la exterminarea unei întregi populații, să se răspândească într-o țară care se pretinde democrată și se bucură de asistența materială și morală a Occidentului, tocmai în momentul când O.N.U. proclamă solemn „drepturile omului.”

Pentru a arăta până unde merge cinismul guvernanților din Atena, e caracteristic să fi ales expres pe acest domn Daskalakis care a scris – cum am văzut în paragraful reprodus mai sus – grozăvii sanguinare, pentru a atrage atenția țărilor occidentale, și în particular a Statelor Unite pentru problema Ciprului, invocând „drepturile omului,” când în țara lui se calcă în picioare drepturile celorlalți.

Astfel, cum informează „Mesagerul din Atena” din 28 septembrie 1954, „Dl. Daskalakis, după vizita sa la Universitatea din Columbia (N. York), s-a dus la Universitatea Harvard din Boston unde a remis Universității rezoluția adoptată de Universitatea din Atena și care se adresează

tuturor Universităților din lume.” În acest interval de timp, profesorul atenian – pentru a se făli și mai bine cu cinismul – scrie cu ocazia celei de „a noua aniversare” un articol pentru „Mesagerul din Atena” din 8 XII 1954 intitulat ironic: „O.N.U. și Drepturile Omului.”

Am insistat asupra acestor aspecte nu îmboldiți de dorința de a polemiza, ci din nevoia de a arăta profilul moral al asupritorilor noștri. Căci este necesar a cunoaște că aceste ieșiri ale lui Daskalakis pentru lichidarea minorității aromâne n-au fost nici întâmplătoare, nici izolate. Ele au trădat gânduri pe care alții le nutreau și aplicau cu răceală și perfidie.

Pentru dislocarea populației aromâne din regiunile Pindului, pentru care Daskalakis preconiza deportări spectaculoase, pentru a crea probabil o atmosferă de nesiguranță și de teroare, organele de stat au lucrat metodic încă din timpul ocupației germane. Actele de provocare ale așa-zisilor partizani în apropierea comunelor aromâne aveau ca scop unic de a dezlănțui automat represaliile trupelor germane, antrenând ca de obicei distrugerea acestor localități. Cele mai frumoase sate românești din Pind și din Macedonia au avut această soartă tristă și populația s-a risipit la câmpie. Această operație a continuat și în timpul războiului civil al lui Markos. Elementele care se infiltraseră într-o parte și într-alta făceau tot ce se putea pentru distrugerea acestor localități. Sub pretextul de colaboraționism cu ocupantul s-au făcut procese care într-o zi – când se va arăta adevărul – vor fi o rușine pentru cei care le-au dezlănțuit. E destul a spune că au fost cazuri în care tribunalele decideau asupra soartei românilor colaboraționiști cu ocupantul german, care decedaseră înainte de începerea războiului.

Când tema colaboraționistă a fost epuizată ca efect al lichidărilor imediate sau al încarcerărilor, s-a reluat cea a înțelegerii cu comuniștii lui Markos. Prin aceasta se vizau mai mult masele române (vlahii din regiunile Tessaliei și Epirului, unde nu funcționau școlile românești). Scopul era același: dislocarea populației vlahice și dispersarea ei pentru a ușura deznaționalizarea. Căci, cum am văzut, savantul grec Recatas a spus: „Cât timp mama nu va vorbi altceva decât macedo-româna, aceasta nu va fi niciodată înlocuită de o altă limbă.” Aici se află motivul principal pentru care guvernul grec n-a despăgubit sau a dat foarte puține ajutoare americane pentru reconstruirea țărilor distruse de război. Deși aromânii au mai mult decât alții dreptul de a primi aceste ajutoare.

Personalitățile din Atena aveau motive serioase pentru a nu permite unui observator imparțial cum era Dl. Secretar general al Uniunii să vadă la fața locului tristețile realității. Astăzi, într-o atmosferă de teroare fizică și morală, populația aromână dislocată în mare parte, fără nici o protecție, fără școli, fără biserici de limbă națională, sub presiunea unui regim șovinist care dispune de toate mijloacele de presiune ale unui stat modern, suportă un regim asupritor de deznaționalizare forțată.

Aceasta e situația în Grecia.

În privința Iugoslaviei

De la început trebuie să spunem că guvernul comunist al lui Tito continuă față de aromâni aceeași politică de deznaționalizare a guvernelor anterioare. Prima dovadă este că numărul aromânilor în Macedonia iugoslavă după statistica ridiculă descrește: 9511 suflete. E destul să amintim că numai orașul Crușova are peste 14.500 de aromâni. Dacă la această cifră se adaugă numărul aromânilor din celelalte comune ca Magarova, Târnova, Moloviște, Copeș, Nijopoli

etc. și cei din Monastir – peste 15.000 – se ajunge la 60.000. Fără nici o îndoială, cifra e dublă dacă se numără și aromânii din celelalte orașe mici cu populație mixtă ca Ohrida, Resna, Istok, Perlepe, Veles, Scopia etc...

În ceea ce privește învățământul românesc în Macedonia, autoritățile oficiale iugoslave n-au putut arăta Secretarului general nici măcar o singură școală, deși se pretinde că Iugoslavia a creat o republică macedoneană. În timpul imperiului turcesc existau în Macedonia anexată Iugoslaviei, prin tratatul din București (1913), școli și biserici românești în toate comunele menționate mai sus. La Monastir funcționa din 1880 liceul cel mai important pentru aromâni, în care se forma elita lor. Toate aceste școli și instituții de cultură au fost închise prin violarea tratatului de la București în 1914. Ele au fost închise și sub regimul actual, deși în teorie, constituția este foarte generoasă cu minoritățile.

Numărul de 33 studenți vlahi (aromâni) ai Universității din Scopia nu arată dacă înainte de sosirea lor la universitate, ei s-au format sau mai bine zis, deformat în școlile sârbești. Acești patruzeci de ani și mai bine de propagandă sârbă le-a întunecat conștiința națională. Acestea sunt efectele politicii de deznaționalizare forțată.

Poate cineva ne va spune: *de ce această pasiune pentru deznaționalizarea forțată* a acestui element aromân care, fiind departe de marea masă a românilor din stânga Dunării și risipit în enclave, nu prezintă nici un pericol politic? Revendicările sale se reduc numai la cererea libertății de a se instrui și de a se ruga în limba maternă. Aceasta cu atât mai mult cu cât funcția lui socială și economică a fost totdeauna creatoare prin excelență.

Toate popoarele au beneficiat de generozitatea lui. „Vlahii, scrie elenistul francez Victor Bérard, au fost binefăcătorii cei mai mari ai rasei grecești: ei au construit cele mai frumoase edificii în Atena, cele mai frumoase fundații caritabile sau educative ale lumii grecești.”¹⁹

„Cei mai mari filantropi ai poporului nostru în aceste regiuni, erau din această rasă de oameni (macedo-români). Ni se pare că ar fi greu de găsit o instituție culturală sau umanitară ceva mai importantă la care să nu fi contribuit acești oameni sau urmașii lor ca fondatori sau mari donatori.” „Fundamentul culturii noastre moderne, secolul nostru al XVIII-lea, viața noastră comercială se datoresc macedo-românilor” (D. Popovici, *O Cincarima* (Despre Țințari)). Poate din cauza avidității instinctive pentru asimilarea cât mai rapidă a acestui element fermentator și regenerator, sau poate din cauza temerii de a-l pierde canalizându-și toate energiile spre propriul său ideal.

Pentru greci pierderea aromânilor ar însemna slăbirea poziției lor în Macedonia ca și în Epir și Tessalia cum rezultă din cărțile publicate de ex-ministrul Ev. Averoff și de alți publiciști greci – deși ei n-au avut niciodată școli române, redeşptarea conștiinței naționale s-a manifestat.

Dar prof. Theodor Capidan scrie că: „în afară de aceste motive care nu aveau un substrat politic, mai era ceva care atingea întru câtva mândria poporului grec din peninsula. Printre populațiile din sudul Dunării, aromânii au fost primii care au luat partea cea mai activă la toate actele mari ale restaurării noului stat grec. Astfel, în timpul războiului de independență a Greciei, aromânii s-au bătut alături de greci și le-au dat cel mai mare număr de eroi. După război tot aromânii le-au dat grecilor oameni de stat de valoarea unui Ioan Coletti.

Tot aromânii sunt cei care au dat Greciei cei mai mari poeți ca Riga Fereu, Valaoritis, un fel de Victor Hugo al Eladei moderne, Zalacosta și alții după ei, savanți de valoarea lui Pantazi

și Spiru Lambru; în sfârșit binefăcători (evergheți) ca baronul Sina din Viena, originar din Moscopole, care a dotat capitala Greciei cu edificiul impozant al Academiei grecești, Gheorghe Averoff din Aminciu, Sturnara, Mihail și Elena Toșița și mulți alții.

Toate aceste figuri ilustre ale istoriei renașterii statului grec, evocate zilnic în manualele școlare, nu puteau și nici nu trebuiau să fie vlahi. Erau greci româniizați cum au susținut de multe ori erudiții greci în cursul secolului al XVIII-lea și cum a încercat să demonstreze prof. Keramopoulos în comunicarea sa la Academia grecească din Atena.²⁰

V. Concluzii și propuneri

Din ceea ce s-a ilustrat până acum, rezultă că:

A. Aromânii (vlahii) formează ramura meridională a poporului român. Ei sunt, ca și ceilalți români, o sinteză a popoarelor autohtone traco-ilire cu element romanic colonizat în regiunile unde se află actualmente. Originea tulpinii lor este foarte clară.

B. În tot cursul istoriei, conștiința lor națională a rămas vie în evul mediu și în timpurile moderne sub forma de *latinitate*, în epoca contemporană sub cea de *românism*. Pentru afirmarea conștiinței naționale, ei și-au sacrificat chiar viața când era necesar.

C. Situația juridică a minorității aromâne în țările balcanice e garantată de tratatul din București din 1913 și de Grecia prin cel de la Sevres încheiat în 1920.

În fața acestor constatări precise, apare evident că observațiile de oficialii greci din Atena, cu ocazia vizitei Secretarului general, Dl. Skadegard, cu privire la originea incertă a populației aromâne precum și a lipsei conștiinței sale naționale sau a drepturilor care rezultă din convențiile internaționale, sunt simple pretexte pentru a masca sălbăticia lor în politica de deznaționalizare.

Ținând seama de situația disperată (ca cea a minorității bulgare și albaneze) și văzând cinismul pe care îl arată mai ales guvernării greci, îmi permit a propune:

- 1) Să se voteze o rezoluție de protest contra violării drepturilor omului și a tratatelor de pace care garantează existența minorităților etnice în Peninsula Balcanică, și să se înfiereze teroarea fizică și morală exercitată contra acestor minorități în scopul de a accelera deznaționalizarea lor;
- 2) Să se intervină pe lângă Națiunile Unite în scopul de a uni problema Ciprului cu cea a Macedoniei, căci este imoral că pe de o parte grecii invocă dreptul la autodeterminare pentru populația lor, în timp ce ei înșiși neagă drepturile elementare cele mai umane minorităților de pe teritoriul lor;
- 3) Să se intervină pe lângă șefii statelor occidentale care ajută material și moral statul grec, ca să condiționeze acest ajutor de respectarea drepturilor omului în Grecia;
- 4) Să se lămurească opinia publică internațională de falsă poziție a propagandiștilor trimiși în străinătate de guvernul grec, în privința drepturilor omului, în timp ce în patrie acești oameni propun exterminarea, „genocidul” ca metodă de guvernare;
- 5) Următorul congres al Uniunii să se țină la Salonic sau la Scopia pentru a da un semn de încurajare minorităților asuprite în Grecia.

În concluzie, ca soluție fundamentală pentru viitor, îmi permit a expune opiniile pe care le-am exprimat într-un memoriu trimis la O.N.U. asupra acestei probleme.

Pentru a asigura conviețuirea armonioasă și durabilă a popoarelor balcanice, ar fi nevoie, după părerea noastră, de a garanta:

1) *Respectarea principiului egalității drepturilor și a autodeterminării popoarelor din Balcani.*

Și pentru că în sectorul Macedoniei, aplicarea principiilor ar întâmpina dificultăți insurmontabile, dată fiind întrepătrunderea popoarelor care o locuiesc, socotim oportun a examina posibilitățile de constituire a unui stat macedonean independent, descentralizat după modelul cantonal al Elveției, pentru a permite libera dezvoltare a diverselor naționalități. Punând acest stat sub protecția O.N.U., nu numai că s-ar da o soluție justă doleanțelor aromânilor, dar s-ar elimina în același timp cauzele frecventelor conflicte pe care istoria le înregistrează între diversele state balcanice limitrofe.

2) *Difuzarea concepției umanitare care este la baza O.N.U.* Pentru ca soluția unui stat macedonean să fie durabilă, este necesar ca Națiunile Unite să întrebuițeze toate mijloacele de persuasiune de care dispun pentru a izgoni șovinismul îngust al conducătorilor actuali ai statelor balcanice și a le deschide luminoasele perspective ale toleranței reciproce, profitabilă tuturor... S-ar putea în acest fel să se ajungă la *Uniunea statelor balcanice*, cu dispariția atâtor frontiere artificiale și în mare parte arbitrare, care fărâmițează azi moralmente unitatea Peninsulei, cauzând perturbări economice și complicații politice foarte greu de rezolvat. Un bloc balcanic de acest gen ar fi nu numai o garanție de echilibru economic și politic, în sectorul Balcanilor, dar ar deveni un element extrem de prețios pentru constituirea Uniunii europene atât de dorită și atât de așteptată.

În cadrul unui bloc de pace și de concordie, aromânii disperați azi pe întreg teritoriul Peninsulei balcanice, ar putea aduce – cum am văzut că au adus în trecut toată contribuția lor – o contribuție de care ar beneficia toată comunitatea balcanică.

Dar înainte de a se realiza acest frumos ideal, vă adresăm un fervent apel – și aș putea spune disperat: Ajutați-ne a salva pe aromâni, atât de grav amenințați azi în însăși ființa lor etnică, prin regimul de deznaționalizare forțată la care sunt supuși.

Mai 1955

Constantin Papanace

Vechi deputat și ministru adjunct din România.

VI. Memoriu la O.N.U.

Domnului Trygve Lie, Secretar general al
Adunării generale a O.N.U., Lake Success, New York, U.S.A.

Domnule Secretar General,

La 16 aprilie 1951 am adresat Președintelui Adunării generale a O.N.U. un memoriu referitor la „persecutarea minorităților aromâne (vlahe) în țările balcanice.”

Prin scrisoarea sa SOA 317 (3) 062, O.N.U. a confirmat primirea cerându-ne exemplare ale memoriului pentru a le trimite statelor în cauză, mai ales Greciei și Iugoslaviei, conform dispozițiilor paragrafului (e) al rezoluției 75 (V) adoptată de Consiliul economic și social.

Ulterior, prin scrisoarea din august 1951, am fost informat „că un rezumat al memoriului va fi incorporat în lista de comunicări care va fi supusă Comisiei drepturilor omului la apropiata ei sesiune, conform rezoluției 75 (V) a Consiliului economic și social amendată.”

Deși de la această ultimă comunicare a trecut mai bine de un an, la ora actuală nu știm încă dacă tragica situație a acestei minorități oprimate a fost luată în considerație, nici, dacă a fost, la ce soluție s-a ajuns.

Dimpotrivă, din informațiile care ne-au parvenit între timp, rezultă că același regim de teroare și de opresiune denunțat de noi în memoriul precedent continuă a bântui implacabil asupra aromânilor (vlahi) și îndeosebi asupra celor care nu înțeleg să renunțe la naționalitatea lor.

În Grecia, situația acestor aromâni a devenit și mai disperată. Preoți, profesori, învățători, studenți și liceeni, și în general toți intelectualii aromâni care nu sunt încă închiși sau deportați, sunt puși la index de puterile publice ale Greciei, încât li se refuză orice fel de muncă, chiar și cele necalificate, ca de exemplu hamal, tăietor de lemne, tăietor de piatră etc. Și această acțiune de anihilare prin mizerie și foamete atinge și alte categorii de aromâni care nu-și reneagă naționalitatea.

Este neîndoielnic că această eliminare sistematică din câmpul de activitate are ca scop demoralizarea, obosirea și nimicirea acestui popor prin foame. Reducând elemente laborioase, de elită la condiția de paria a societății, de spectre umane consumate de mizerie, autoritățile grecești vor să ofere un exemplu sever populației aromâne de soarta care-i este rezervată dacă nu se grăbește să se topească în națiunea greacă. Așa se explică și faptul că se refuză acestor nenorociți, cu o ferocitate care devine sadism, până și posibilitatea emigrării – fiind chiar înștiințați că „dacă nu devin greci, nu vor avea loc printre greci” (Nea Alihtea, iulie 1948) (Adevărul Nou).

În ultimul timp, conducători greci – inspirându-se probabil de la măsurile luate în țările aflate sub „cortina de fier” – au început să sugereze în presă ca soluție transferarea în masă a minorității aromâne în afara teritoriului ei milenar și dispersarea ei în Grecia veche sau în insulele aride și pustii din marea Egee pentru a o face să dispară fără urme.

Pentru ca cineva să-și poată face o idee despre șovinismul excesiv al actualilor guvernanți greci, îmi voi permite să reproduc mai jos un pasaj din articolul publicat de un publicist bine cunoscut, profesor la Universitatea din Atena, de Ap. B. Daskalakis, în revista „Atlantis” din 13 iulie trecut – revistă publicată în limba greacă la New York (U.S.A.), adică tocmai în țara care, prima, a proclamat „drepturile omului” și unde O.N.U. își are sediul permanent.

„După noi – scrie acest distins interpret al civilizației grecești actuale – cel mai puțin ce ar fi trebuit făcut era transferarea (minorității aromâne) din bastioanele periferice și dispersarea ei în interiorul țării, mai ales în Peloponez și în insule. La fel și cu cei care s-au declarat slavi, ca să dispară astăzi orice pericol viitor” (p. 3). Domnul Daskalakis spune „cel mai puțin,” pentru că în alte ocazii, exact acum patru ani, în organul oficios al guvernului grec „Ethnos” din Atena, mersese până la a sugera de a profita de situația turbure de după război pentru a trece la „faptul împlinit” .... „Omorând toți bărbații (e vorba mereu de aromâni) și alungând femeile și copiii” (*Ethnos*, editorialul din 2 iulie 1948, prima pagină).

Faptul este cu atât mai alarmant, dacă ne gândim că cel care preconizează asemenea delictе contra umanității nu e un ziarist oarecare, exaltat și iresponsabil. Este un personaj cu autoritate în Grecia, care are relații strânse cu mediile guvernamentale de la care se inspiră, fiind un colaborator asiduu la „Messenger d’Athènes,” organul Ministerului grec al Afacerilor străine.

Tragica experiență făcută de minoritatea aromână în această ultimă decadă – n-a văzut oare arderea satelor, confiscarea tuturor bunurilor sale, deportarea sau uciderea atâtor fi ai ei? – cere pe de altă parte să se acorde toată atenția cuvenită tendințelor sanguinare ca cele relatate mai sus.

Și e bine să notăm că chiar dacă guvernau grecii, dovedind un major simț de responsabilitate, n-ar lua efectiv măsura spectaculară și radicală a unei deportări în masă, amenințarea n-ar rămâne mai puțin suspendată ca o sabie a lui Damocles deasupra capului acestor nenorociți – ceea ce face și mai penibilă atmosfera de teroare materială și morală.

Rezultă din cele expuse că intoleranța șovinismului grec, aplicată cu toate mijloacele tehnice de care dispune un stat modern, inclusiv supunerea prin foamete și deportări în masă, în vederea nimicirii tuturor categoriilor de cetățeni, este identică cu cea pe care au brevetat-o statele de după „cortina de fier” ... Singura diferență este că acolo această tehnică infernală e pusă în mișcare de *ura de clasă*, în timp ce în Grecia, este prin *ura de rasă*; și una și alta la fel de condamnate de principiile fundamentale ale O.N.U. și ale „Declarației universale a drepturilor omului.”

Pentru a camufla această sistematică acțiune de nimicire a unei minorități etnice care – cum am expus în memoriul precedent – nu reclamă decât dreptul de a se instrui și a se ruga în propria sa limbă, privilegiile garantate de tratatele de la București (1913) și din Paris (1919), grecii încearcă să creeze diversiuni și confuzie. Atât în presă cât și în numeroase note, memorii și contra-memorii puse în circulație sub forme mai mult sau mai puțin oficiale, și care, fără îndoială, vor fi ajuns și ele la O.N.U., ei se străduiesc să demonstreze că toate aceste măsuri luate împotriva minorității aromâne (vlahe) ar fi fost determinate de pretinsul ei „colaboraționism,” din cauză că România se afla în ultimul război alături de puterile Axei.

De aceea mi-aș permite, pentru a judeca rapid aceste afirmații, care nu constituie decât o diversiune, să aduc aici precizările următoare:

Acțiunea grecească de a înăbuși redeșteptarea conștiinței naționale a acestei minorități etnice de origine latină a început la *începutul secolului trecut*. Ea s-a manifestat sub formă teroristă după 1905, când imperiul turcesc a recunoscut această populație ca *minoritate etnică distinctă*. Toată această acțiune teroristă a bandelor de „antariți” greci, creată precis în acest scop, s-a exercitat – cum rezultă din documentele cuprinse în „Cartea verde” a Ministerului român al Afacerilor externe – sub auspiciile Patriarhiei grecești din Constantinopol și a guvernului din Atena.

„De când a început propaganda pentru redeșteptarea sentimentului național printre românii din Macedonia, din Epir și din Tessalia – scrie un diplomat italian – o lungă și tristă istorie de masacre, de asasinat, de anateme, de violențe datorite datorită intoleranței elenismului, deschide o nouă carte de aur în care se înscriu numele a numeroși martiri ai acestui nobil popor care, de aproape două mii de ani, emigrat din Italia, și-a păstrat cu mândrie, fără alterări, puritatea rasei sale”... Numai pentru a da o idee despre ura pe care o pun grecii în reprimarea aspirațiilor aromâne, voi reproduce un apel adresat șefilor de bandă de Comitetul suprem eleno-macedonean din Atena, care poartă, între alții, semnătura unui colonel Nicolaidis, și care a fost publicat printre documentele diplomatice din „Cartea verde” română. În acest apel se spune: „Națiunea întreagă va fi recunoscătoare apărătorilor curajoși ai elenismului pentru lupta pe care au întreprins-o pentru a demonstra lumii că Macedonia este pur grecească. Ucideți preoții, institutorii, notabilii români, ardeți, împușcați, omorâți”... (C.A. Colonna, di Cesaro, „Note e documenti,” pp. 330-333).

Ca urmare a acestor instigații, zeci de comune aromâne au fost incendiate și mii de aromâni masacrați. Numai în comuna mea natală, Veria, teroarea greacă a făcut peste o sută de victime, printre care propriul meu bunic, preotul Papanace, asasinat în octombrie 1906, în incinta satului, în timp ce se ducea la biserica română locală pentru a face slujba.

Desigur, nu se poate vorbi, în această epocă, de „colaboraționism,” fiindcă Macedonia era încă sub dominație turcă, și nici de „fascism,” doctrinele de acest gen nefiind încă născute. Dimpotrivă, aceeași intoleranță greacă, reprezentată azi în disprețul tuturor „drepturilor omului” de guvernanții și de elita intelectuală din Atena se manifesta cu ferocitate.

Numeroase sate aromâne din Pind și din Macedonia, ca Perivole, Avdela, Băiasa, Neveasta, Paticina, Gramaticova de Sus etc., unde conștiința română era destul de vie, au fost incendiate, cu școlile și bisericile lor, de trupele germane de ocupație, ca represalii pentru vreo acțiune a partizanilor locali sau din împrejurimi... E sigur că faptul nu s-ar fi petrecut, dacă populația aromână ar fi fost efectiv „colaboraționistă.” E ușor de imaginat de asemenea că „colaboraționistii” și-ar fi putut salva măcar propriile lor case, școli și biserici. Cum asta nu s-a întâmplat, s-a dovedit astfel, credem noi, ce valoare au aceste afirmații. Dar pentru fanatici și pentru persoanele de rea credință, asta nu contează. Și atunci se explică de ce, din ajutoarele abundente acordate de marea democrație americană pentru reconstrucția caselor distruse, nu s-a afectat nimic sau aproape nimic în favoarea comunelor incendiate, cum am spus, de trupele germane. De altfel era de așteptat așa ceva, dată fiind preocuparea actualilor conducători greci de a „deplasa populația aromână din bastioanele sale,” adică din locurile pe care le ocupă de milenii, isprăvind astfel opera începută cu ocazia războiului civil comunist din ultimii ani.

Mereu, pentru a crea confuzie și a da naștere la îndoieli asupra validității doleanțelor formulate în favoarea poporului meu oprimat, în momentul când vocea lui e înăbușită de teroare, s-a încercat să se insinueze că aș fi fost „nazist” și „agent personal al lui Hitler.” Dar și aici reaua credință a adversarilor noștri este patentă. E destul să amintesc că deja cu mai multe luni înainte de începerea ultimului război și până aproape de sfârșitul lui, am fost internat în mai multe rânduri la Berckenbruck, la Spandau, la Buchenwald și la Dachau. Unul dintre frații mei și-a găsit moartea în lagărul de concentrare de la Buchenwald. Oricât de rea ar fi părerea ce și-o poate face cineva despre dictatorul german, e de necrezut că ar fi ținut în plin război „naziști” și cu atât mai mult un „agent personal” al său în lagărele de concentrare și în închisori, sub un regim de izolare totală mai rău decât cel al celorlalți politici.

De altfel, chiar dacă în această privință n-ar exista nici un alibi irefutabil, faptul n-ar avea nici o importanță pentru problema persecuțiilor contra aromânilor, luată în sine. Într-adevăr, în termenii rezoluției Consiliului economic și social, se poate examina orice comunicare „sub orice formă ar fi fost adresată,” despre principiile care sunt la baza respectului universal și efectiv despre „drepturile omului,” chiar în cazul când „autorii lor doresc să-și păstreze anonimatul.” Însuși acest Consiliu, în ședința din 16 august 1951, a recomandat cu insistență respectarea dreptului de informație.

Rezultă deci foarte clar din asta că adevărul și faptele obiective sunt singurele interesante, și nu eventuala calitate – bună sau rea – a celui care formulează adevărul sau faptele. Astfel încât orice tentativă de diversiune făcută de greci în scopul de a împiedica cercetările și soluțiile cu privire la justele doleanțe ale minorității aromâne, trebuie respinse *a priori*, ca fiind contrarii principiilor care stau la baza O.N.U.

Din aceste câteva precizări rezultă, cred, domnule Secretar general, că în dialogul său cu asupritorii, minoritatea aromână se găsește într-o situație și într-un raport de forțe analoage celor în care se găsea mielul din fabulă față de lupul vorace care căuta pretexte pentru a-l devora. Lipsa de scrupule cu care acționează guvernarea greci, ignorând și vrând a se ignora drepturile umane cele mai elementare, apare în toată evidența. Poate că explicația acestui cinism trebuie căutată în faptul că Grecia crede că este o țară victorioasă și ca atare crede că-și poate permite orice, inclusiv distrugerea unei întregi minorități etnice.

Pe de altă parte, faptul că această țară ocupă o situație geografică de o deosebită importanță în eșichierul strategic al unor mari puteri, încurajează pe guvernarea acestei țări să vorbească deschis și fără rușine de „deportarea minorităților” aromâne, bulgare etc., fără a se expune blamului opiniei publice internaționale. Și cu siguranță acestei stări de spirit i se datorește faptul că anumite publicații inspirate de guvernul grec au putut scrie că doleanțele noastre la O.N.U. vor fi clasate chiar înainte de a fi examinate.

Astfel de concepții, așa de bizare, demonstrează evident cât de rău au înțeles guvernarea greci marea misiune a O.N.U. pentru o mai bună așezare a națiunilor, mari sau mici, victorioase sau învinse, fără deosebire de rase sau de religii. Ar fi un veritabil atentat la însăși existența acestei instituții de a permite unor concepții unilaterale și nocive să altereze această mare misiune în care toate popoarele, mai ales cele mai mici, și-au pus ultimele lor speranțe, dincolo de care nu e loc decât pentru disperare. Scriem acestea cu îngrijorare, chiar cu amărăciune, pentru că nu rareori se observă că la O.N.U. se tratează diferit plângerile chiar când ele sunt de esență identică și tratează probleme asemănătoare. Pare chiar că problemele legate de interesele Marilor Puteri beneficiază de preferință, de o atenție specială, și sunt examinate și discutate de organe de competență mai înaltă, în timp ce cele care nu se sprijină decât numai pe dreptatea lor intrinsecă, fără a avea în spate imboldul unor mari interese, sunt lăsate pe planul al doilea, uneori chiar cu totul neglijate, chiar când privesc însăși existența acestor popoare mici.

Îmi îngădui să-mi exprim teama ca astfel de diferențe să nu sfârșească prin a clătina prestigiul Națiunilor Unite. Și dacă popoarele sunt decepționate pentru a doua oară de o mare tentativă de colaborare internațională bazată pe dreptate și echitate, există pericolul ca ele să se retragă din nou în cochilia egoismelor lor naționale, devenind fără îndoială mai intolerante și mai feroce ca niciodată. Cum se poate evita acest lucru? Desigur, printr-o respectare riguroasă a „drepturilor omului” din partea tuturor statelor și a tuturor națiunilor.

Și nu ne îndoim nici o clipă că Dumneavoastră înșivă, Domnule Secretar General care aparțineți unei națiuni de spirit și distins democratice, vă veți îndrepta eforturile pentru a asigura egalitatea de tratament a tuturor la această supremă instanță internațională, fără deosebire de rasă, nici de religie, cum a stabilit statutul fundamental al Națiunilor Unite.

Domnule Secretar General,

Protestând cu toată energia împotriva regimului de teroare fizică și morală care s-a declanșat împotriva minorității aromâne (vlahe) în Grecia, cerem ca O.N.U. să ia toate măsurile necesare pentru a remedia situația înainte ca deportările și disperarea acestei minorități să devină un fapt împlinit.

În speranța că veți binevoi a face tot posibilul pentru a împiedica această nouă tentativă de violare brutală a drepturilor umane, vă rugăm, Domnule Secretar General, a primi asigurarea profundeii noastre stime.

28 septembrie 1952

Constantin Papanace,
fost deputat și ministru adjunct în România

VII. O.N.U. și apărarea minorităților etnice

Comunicare făcută la al IV-lea Congres al Uniunii Federaliste a Comunităților și Regiunilor Europene

Domnule Președinte,

În numele grupurilor etnice aromâne (vlahe) din Grecia, Iugoslavia, Albania și Bulgaria, am onoarea a vă transmite adeziunea mea la acest al IV-lea Congres al Uniunii Federaliste a Comunităților și Regiunilor Europene, exprimându-mi speranța că prin acest act dinamic spre unitatea și coordonarea eforturilor, popoarele mici și minoritățile etnice lipsite de drepturile lor elementare, oprimate și chiar amenințate în existența lor, vor găsi mijlocul de a face să fie auzită vocea lor care, până acum a răsunat în deșert.

Principiile de libertate, egalitate și fraternitate care, în ultimă analiză, constituie chintesența spiritualității creștine, și care, acum sunt la baza Organizației Națiunilor Unite ca și a „Convenției Europene a Drepturilor Omului,” sunt resimțite profund, ca o necesitate și binefacere, de popoarele mici și de minorități, mai mult decât de națiunile mari; ele nu le invocă printr-o retorică de circumstanță, sau pentru a camufla obiective inavuabile; pentru ele climatul libertății și al toleranței reciproce constituie condiția indispensabilă a supraviețuirii lor. Ne punem deci toată speranța în victoria acestor principii în lume; de la ele așteptăm salvarea.

Vom adăuga totuși îndată că aceste principii vor rămâne platonice, cum sunt la ora actuală, pentru popoarele mici, dacă acestea din urmă nu se unesc pentru realizarea lor. Este absolut necesar să ne amintim că Societatea Națiunilor, creată după primul război mondial, făcuse din protecția minorităților un punct fundamental al activității sale. Statutele și regulamentele acestei instituții internaționale asigurau o procedură completă pentru transmiterea doleanțelor minorităților oprimate; aceste doleanțe erau luate în considerație de toate organele Societății Națiunilor, inclusiv Adunarea generală.

Totuși, dacă rezultatele n-au corespuns așteptărilor, aceasta s-a datorat în mare parte faptului că minoritățile au acționat separat, lăsându-se uneori derutate de influențe secrete.

În zilele noastre situația este, în multe privințe, identică.

Organizația Națiunilor Unite, creată după al doilea război mondial, a adoptat aceleași principii de egalitate, libertate și fraternitate. Scopul său principal, așa cum îl prevăd Statutele sale este de a asigura drepturile omului și ale femeii, ale națiunilor mari și mici, și a restabili condițiile în care „justiția și respectarea obligațiilor impuse de tratate sau de alte surse de drept internațional să poată fi menținute.”

Cu declarația solemnă din 10 decembrie 1948, se știe că aceste principii au fost dezvoltate pentru ca obligațiile pe care le implică să apară foarte clar. Totodată este evident că nu s-a ținut seama de ele, nu numai în țările din blocul oriental, sub influența sovietică, dar și în Lumea Liberă occidentală. Sunt națiuni, ca de exemplu Grecia, care se afirmă democratice, care au semnat Declarația Drepturilor omului, care au aderat la „Convenția Europeană a Drepturilor Omului,” și de fapt nu țin seama deloc de aceste principii.

Popoarele mici și minoritățile, lezate în drepturile lor cele mai fundamentale, nu au nici măcar posibilitatea de a-și exprima doleanțele. În timp ce Statutele Societății Națiunilor – cum deja am subliniat – prevedeau cel puțin o procedură care permitea acestor doleanțe a ajunge până la organele supreme ale Societății Națiunilor, Statutele Organizației Națiunilor Unite nu oferă această posibilitate decât dacă chestiunea e pusă pe ordinea de zi de Marile Puteri, care, grație dreptului lor de veto, domină de fapt această instituție.

Doleanțele popoarelor mici fără protecție sunt canalizate spre o organizație anexă, numită „Cosiliu economic și social” cu sediul la Geneva; după rezultatele obținute până în prezent, s-ar părea că această organizație exercită mai curând un rol de înregistrare decât de deliberare și de decizie în problemele grave care îi sunt supuse, și care adesea pun în joc însăși existența popoarelor interesate.

Regresul este evident.

Pentru a demonstra ineficacitatea acestui organism al O.N.U. mi-aș permite să vă supun o experiență trăită personal: la 16 aprilie 1951 am adresat Președintelui Adunării O.N.U., prin intermediul Secretarului General, memoriul anexat aici, în care, după ce am arătat „persecuțarea minorităților aromâne (vlahe) în Țările Balcanice,” se formulau cererile următoare:

Să ordone o anchetă la fața locului pentru a constata dacă regimul aplicat minorității aromâne este compatibil cu „Declarația Drepturilor Omului” proclamată de Adunarea Generală a O.N.U. în ședința ei din 10 decembrie 1948. Ar putea fi eventual însărcinată cu această anchetă Comisia deja instituită pentru cercetarea cauzelor de conflict între statele balcanice;

Să se recunoască minorității aromâne dreptul de a avea școli și biserici proprii, în care să se poată instrui și ruga în limba sa maternă, cum se prevede în Tratatul de la București din 1913;

Să se recunoască comunității aromâne dreptul de a se administra autonom în regiunile unde ele constituie majoritatea, conform art. 12 din Tratatul din Paris (1919) care dispune că: „Grecia convine a acorda autonomie locală, sub supravegherea statului elen, comunităților vlahilor din Pind, în materie de cult, de binefacere și de învățământ;”

Să se înceteze persecuțiile de ordin administrativ și să asigure minorității aromâne egalitate în fața legilor, fără deosebire de naționalitate, nici de confesiune religioasă;

Să desființeze lagărele de concentrare, să amnistieze condamnații vinovați numai de a-și fi afirmat drepturile lor, recunoscute de tratatele menționate, și să restituie bunurile confiscate ale școlilor și bisericilor;

Să fie luată această minoritate sub protecția O.N.U. până ce situația se va normaliza sau drepturile omului vor fi aplicate în aceste regiuni;

Să permită întoarcerea în patria lor a tuturor celor care, din cauza persecuțiilor au fost obligați să apuce calea exilului sau a emigrării.

Din cele de mai sus rezultă că populațiile aromâne nu revendică nimic mai mult decât

drepturile umane și naționale cele mai elementare, ca să poată exista ca naționalitate și să-și aducă contribuția creatoare, ca și în trecut, în cadrul comunității balcanice.

Este adevărat că „Organizația Națiunilor Unite – Divizia Drepturilor Omului” – ne-a informat că „un rezumat al memoriului va fi încorporat în lista comunicărilor care va fi supusă Comisiei drepturilor omului în apropiata sesiune a ei, conform rezoluției 75(V) a Consiliului economic și social amendată.”

Practic, totodată, nu numai că situația aromânilor (vlahilor) noștri nu s-a ameliorat, dar de atunci situația lor a devenit și mai precară. Au fost personalități, ca un profesor al Universității din Atena, care au lansat în presă ideea unei dislocări a elementelor aromâne din regiunea muntoasă a Pindului – ocupată de ele de milenii – și dispersarea lor în Peloponez și în insulele Mării Egee. Perspectiva punerii în aplicare a unei măsuri atât de inumane ne-a îndemnat a adresa Secretarului General al Organizației Națiunilor Unite un al doilea memoriu de protest, anexat aici, cerând *Dreptate pentru aromâni (vlahi)*. Ca și pentru primul memoriu, am primit o recipisă de recepție cu formula stereotipică.

Astfel strigătul de disperare al unui popor amenințat în existența sa etnică prin măsurile represive ale unui „stat democrat” a fost înăbușit în indiferența sau neputința vreunor organisme auxiliare ale Națiunilor Unite.

Nu am mai putut afla nimic despre soarta ulterioară a acestor două memorii.

Aceeași experiență a fost făcută de minoritatea etnică *bulgară* din Macedonia, de cea *albaneză* din Epirul grecesc și din Kosovo *iugoslavă*. Fără îndoială și alte minorități au trebuit să se izbească de această dureroasă realitate.

Ne-am permis să cităm aceste fapte concrete nu numai pentru a avea ocazia de a face un nou protest contra persecuțiilor suferite de minorități în Țările Balcanice, dar și pentru a formula câteva propuneri referitoare la apărarea, în viitor, a celor mai sacre drepturi ale acestor minorități și ale popoarelor mici:

Uniunea Federalistă a Comunităților și Regiunilor Europene să propună la O.N.U. – după ce va fi luat avizul specialiștilor competenți în materie – ca modificarea proiectată a Statutului Națiunilor Unite să comporte stabilirea unei proceduri care să permită doleanțelor popoarelor mici fără stat național și minorităților de a parveni organismelor supreme competente și abilitate a lua decizii eficiente pe teren practic;

Așteptând soluționarea acestei probleme generale, organismele Uniunii Federaliste să ia notă de cererile națiunilor interesate la diversele instituții internaționale (O.N.U., Convenția Europeană a Drepturilor Omului etc.) și să dea sprijinul întregului lor prestigiu, pentru luarea în considerare a acestor cereri, ori de câte ori ele se vor baza pe realități documentate;

Să se modifice articolul 1 al Statutelor Uniunii Federaliste pentru a include în numărul obiectivelor Uniunii, sprijinirea doleanțelor membrilor săi, formulate individual sau colectiv la o instanță internațională oarecare, și în același timp să se ia inițiativele apte și potrivite a promova drepturile legitime ale acestor membri;

Uniunea, atât în buletinul periodic, cât și în cărțile și opusculile sale sau în comunicatele de presă și de radio, să difuzeze pe larg doleanțele legitime pentru a capta în favoarea lor atenția opiniei publice.

Regretând de a nu putea participa personal la acest important Congres al Uniunii, doresc,

Domnule Președinte, să exprim urările mele cele mai călduroase pentru succesul eforturilor sarcinii pe care Dumneavoastră și Uniunea Federalistă ați întreprins-o.

Primiți, Domnule Președinte, expresia gratitudinii anticipate și a înaltei mele considerații.

Roma, 10 mai 1954

Constantin Papanace,
fost deputat și ministru adjunct în România.

VIII. Teroarea grecească în Macedonia

Anexe

Calendar Ecumenic al Mării Biserici²¹ alcătuit pentru gloria „Marei Idei”²² de Înalt Prea Sfinția Sa²³ Ioachim al III-lea, Patriarh ortodox la Constantinopol, cu concursul efectiv al fericților²⁴ Mitropoliți din Macedonia, participarea activă a gloriosului Regat elen independent și cooperarea grațioasă a prea supușilor lor servitori, prea evlavioșii și prea credincioșii Antarți, „egali cu apostolii.”²⁵

Sărbători destinate să înlocuiască vechile sărbători creștine demodate, arătând că „Marea Biserică din Fanar” este moștenitoarea Evangheliei Iubirii.

Valabil pentru grecii din toate țările și pentru toată Grecia „de azi” și „de mâine” (prin Grecia „de mâine” înțelegem noi, ceilalți eleni, cea care în scurt timp, sper, va cuprinde întregul teritoriu vechi ocupat de Națiune, anume imperiul bizantin, mica Rusie meridională, Crimeea, Sicilia, Neapole, Marsilia, Cadix, Egiptul, Asia Mică, Bactriana, Persia și Indiile).

A. Introducere

N-am vrut să fac aici alt rechizitoriu, ci o enumerare. Ceea ce va urma este o listă aproape fără comentarii. Pentru orice operație de pregătire: un titlu bine meritat – lirismul unui antart adiind prin paginile unei povestiri de neșters – o rânduire a materiilor adaptată la mentalitatea unui public prea adesea distrat și blazat.

Într-adevăr, pentru a grupa, într-un mod mai sensibil și mai puțin respingător pentru ochiul cititorului fastidioasa serie de nelegiuiri ale căror victime sunt românii noștri, pentru a-și apropria, potrivit unei logici interne, caracterul blestemat al Criminalilor responsabili – am alăturat aici ca un bun protosinghel și cartofilax al Marii Biserici, un mic calendar unde am notat la datele respective câteva aniversări foarte scumpe curților elene – aniversări cu atât mai prețioase, cu cât ele formează actualmente singurele sărbători ale sediilor orientale, după atâtea mii de ani pe drept cuvânt uitate de toată lumea.

Acest calendar a fost alcătuit numai cu datele anilor 1904-1908 (iulie 1904 – iulie 1908) singurele pentru care aveam la îndemână documente abundente, precise, controlate și aproape complete într-o lucrare ocazională în care trebuia să unesc o anumită grabă cu o exactitate irefutabilă și minuțioasă.

A existat mai înainte un anumit număr de orori, ca masacrul din Negovani. Nu le-am semnalat, cantonat în scurta mea perioadă de informații directe și în sarcina mea de oportunitate actuală. Vor mai fi. Căci de ce s-ar termina atâta timp cât mai există români? Nu voi aștepta mult pentru a îngroșa un total deja prea bogat.

Au fost destule pentru a arăta ce înseamnă valoarea, credința, moralitatea, sentimentul creștin al elenilor, destul pentru a face cunoscut ce îndurăm noi – citiți și judecați.

În sfârșit ar fi încă prea multe de spus, dar nu îmi voi mai petrece timpul zăbovind printre a ceste infamii în care ființe umane își târăsc fără teamă sufletul. Mi-e greață: n-aș avea nici timpul liber, nici sângele rece de a prelungi acest catalog de abator unde se debitează despre frații mei. La nevoie, pentru faptul de a fi fost atât de scurt și de a fi omis atâtea sărbători vesele, prezint scuzele mele plate Patriarhului, mitropoliților, vicarilor – cer foarte umil iertare elenilor regatului și imperiului, bandelor și comitetelor, băcăniilor și tripourilor.

Deși socotit grec – ca toată lumea – în statistici unde totul este grec a priori, pentru a face această lucrare, nu fără strădanie, a trebuit să intru în pielea unui grec naționalist perfect. Cred că până la un punct am reușit; am copiat, după literatura lor obișnuită, maniera de a gândi, de a vorbi și de a se bucura de palicarii lor; efortul a fost aspru, dar aveam modele excelente și am știut să mă conformez.

Totuși n-am dus până la capăt exemplul bunilor noștri maeștri – experți în a trunchia numele victimelor, cum au știut să le mutileze cadavrele. Jocul era inutil și m-ar fi întârziat. Ortografia acestor nume a fost dată în cea mai mare parte în românește, adică aproape de italiană. C înainte de *e* și *i* = *tch*, *u* = *ou* etc. *s* cu sedilă (*ş*) se pronunță *ch* (francez).

Datele evenimentelor sunt toate „în grecește” după vechiul stil. Biserica Fanarului ține morțiș la acesta. Ea l-a promovat la demnitatea unei dogme și îl slujește cu anateme îngrozitoare, după obiceiul ei.

Elaborând acest calendar, am încercat să prind alura superlativelor elene, adjectivelor onctuoase și goale cu care supraîncarcă literatura lor ecleziastică. Modelele mele au fost: documentele emenate de Fanar și elucubrațiile jurnalelor din Atena, amestec destul de savuros de ton. Calificativele revin des, după rețeta lui Homer, tradiționale și ritmice.

Mi se va reproșa poate că am amintit cu atâta grijă implacabilă, ironie amară și indignare concentrată faptele care se vor citi. Ele vor fi mai mult la ultima judecată. Fie ca dările de seamă incomplete și defectuoase pe care le-am stabilit în prezent să facă a se gândi la ceea ce va stabili atunci Marele Judecător! Urarea cea mai caritabilă pe care o putem face celor care ne-au lovit este ca Dumnezeu să-i ierte atât cât îi iertăm noi.

P.S. O simplă remarcă, rezultat al unei apropieri de statistică. În timpul acestor patru ani de „pace europeană” au fost uciși de greci în serii de asasinate sau masacre aproape de patru ori mai mulți macedo-români, decât au fost uciși greci de către turci în bătălie regulată (regulată? ... hm!). În timpul războiului greco-turc, eroic, sângeros, ucigaș și ilustru. După documentele lor oficiale, grecii au avut o sută patruzeci și ceva de victime. E adevărat că comparația nu merge departe: noi n-am fugit din fața inamicului și Europa nu ne-a dat nici o recompensă după aceea. Aceste cifre mi-au revenit în memorie. Ele prezintă oarecare interes. Sunt îndeosebi izbitoare pentru mine care am avut doliile mele în acest calendar – pentru mine care am citit cu ochii mei, acum zece ani, pancartele patriotice unde se vorbea, după Domokos (!!!), de zece mii de văduve numai din Atena (Haute-Garonne).

Ianuarie

2. Foarte lăudabil atentat contra preotului român Constantinescu. El primește mai multe drepte lovituri de cuțit (1906).

5. Prea pios, prea excelent și prea elenic incendiu a o sută de case din Gramaticova (operă a uneia din prea iubitele noastre bande) (1906).

Solemnitățe dublă. În aceeași zi prea pios, prea excelent și prea elenic incendiu la fermele din Hram și din Neocastru. 80.000 fr. pagube. – Bună lecție pentru lucrurile de folosință ale proprietarilor vlahi. Toate animalele mizericordios masacrate (1906).

10. Prea sfânt, prea ortodox și prea elenic asasinat al bătrânului învățător român Furcianu, în vârstă de peste 70 de ani. L-am învățat, cam târziu poate, e adevărat, să nu mai fie vlah militant (1907). Lecția a fost dată cu lovituri de topor (trebuia asta pentru un cap dur) – de către cincisprezece ai noștri.

12. Prea sfânt, prea ortodox și prea elenic asasinat al proprietarului școlii române Dumala Baraclii, grav rănit învățătorul care-l însoțea. Faptă mare datorită grijii dulcelui nostru domn, mitropolitul din Demir-Hisar (1907).

17. Prea pur, prea luminos și prea vesel incendiu al comunei române Selea (1906). Bindecuvântate fie bandele noastre!

În aceeași zi, la ieșirea de la o pioasă agapă elenică, procesiune prin fața ferestrelor românilor din Vlaho-Clisura. Descărcări de pușcă și de revolver căzând în chip de apă bindecuvântată (agheasmă) asupra casei preotului român Nicolae Tegu. Pagube și răni (1907).

18. Prea virtuos, valoros și lăudabil atac asupra a 7 copii, elevi ai liceului român din Bitolia, însoțiți de profesorul lor Trandafir Nicolau. Unul din elevi rănit la cap, ceilalți bătuți cu lovituri de baston de treizeci de eleni viteji.

În această lună, s-a operat în 1905, izgonirea românilor și a profesorilor români din Belcamen. Această măsură dreaptă a fost opera uneia din bandele noastre cele mai bune, cea comandată de divinul Lambros, ofițer al armatei regale elene. Amintire de păstrat și de imitat.

De remarcat că în această lună avem mai puține sărbători decât în lunile calde. Asasinatul necesită adesea plimbări lungi, ambuscade paralizante, neplăcute în acest anotimp. În schimb, avem câteva incendii bine executate a unor sate întregi. Incendiul este un mijloc de iarnă eficace, impresionant. Se face ușor când sunt mulți ca bandele noastre, încălzește și este adesea plin de câștig.

Februarie

3. Prea excelentă, prea elenică și prea ortodoxă asasinare a celnicului vlah George Zihna. Cadavrul lui fript în bun miros de holocaust bine primit (1907).

În aceeași zi (1908) prea admirabil incendiu al stânilor românului Toli Hagi-Gogu, lângă Caraferia (Veria).

Pios masacu a cinci păstori, vlahi ignobili, răpirea altor doi vlahofoni nu mai puțin de rușine. 2895 capete de animale arse de vii, 40.000 de fr. pagube fericite. Această zi frumoasă se datorește celor două sute de oameni ai bandei noastre regionale.

7. Prea pios, prea sfânt și prea elenic asasinat contra românilor Costa Sarati și Dimitri din Gramaticova. Mutilări rafinate ale trupurilor de dragul artei, lucrului și importanța învățaturii (1905).

8. Prea sfântul șef de bandă Cokinos omoară pe jandarmul vlah Gheorghe Cicma la Monahit.

9. O bandă în solda prea pioșilor noștri eleni din Ghevgheli asasinează pe cei doi nepoți ai președintelui comunității române, demne de disprețuit și satanice, din Cupa (1908), unul de 20, celălalt de 15 ani.

10. La înalta dorință a dulcelui nostru domn, mitropolitul din Drama, foarte prețios atentat cu focuri de revolver contra persoanei lui Tache Papaiani la Drama. Răni grave – dar vai! – nu e omor. Regrete amestecate cu bucuria sângelui vărsat (1907). Solemnitate minoră.

În aceeași zi (1908), prea salutară și prea înviorătoare incendiere a morilor vlahilor Tanase Iancu și Traian Tile din Țârna Reca.

12. Prea pios, prea ortodox, prea elenic și prea măreț asasinat al lui G. Toma, Șomu Nacu și a preoților români Teodor și Hristu din Negovan. Operă admirabilă a antaților noștri, egali cu apostolii, sub conducerea divinului Iani din Creta. Mutilare deosebit de însângerată și ciudată a cadavrelor. Solemnitate majoră: asasinate sacerdotale cu supliment. Ornamente roșii (1905).

14. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Sotir din Furca, lângă Grebena. Îmbucurătoare mutilări ale corpului. Vitejii noștri lasă asupra cadavrului o foaie de hârtie cu avertismentul elenismului (1906).

15. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a trei români din Țârna Reca: Traian Palan, Vani Popa Dimitri, Moti Todi; scrisori de amenințare depuse pe cadavre (1906).

În aceeași zi (1905) - Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al preotului Popa Economu Emanuel, starețul mănăstirii vlahice din Oșani. Solemnitate majoră (un preot ucis contează mereu dublu în Marea Biserică).

18. Prea fericit atentat, cu focuri de revolver, contra persoanei românului Nicolae Petrașincu la Crușova. Solemnitate mică. Nu ești obligat a păstra odihnă (1908).

27. Cinci dintre prea iubiții noștri teroriști se năpustesc cu cuțitele asupra tinerei Olga Nance de la școala profesională română din Monastir (Bitolia). Din nenorocire, ea scapă de atacul lor valoros.

28. Curajos și laudabil asalt dat cu pietre asupra elevilor de la școala română însoțiți de directorul lor și de soția lui la plimbare prin împrejurimile Salonicului. Directorul rănit la cap cu o piatră, iar trăsura lui spartă.

Comemorare de al treilea ordin. De notat numai pentru a aminti adepților noștri de a lovi mereu pe copii. Ei nu se pot apăra deloc și în zece ani acești mici români pot deveni mari și chiar pot procrea alți mici români, lucru de împiedicat pe cât posibil (1905).

29. Grave și pioase răni făcute numitului Gușu Rica ce, deși cu sentimente grecești, avea păcatul de a avea în vine sânge românesc și câteva rude la fel. Încercare de a scoate tot acest sânge și de a alunga înrudirile.

Spre sfârșitul acestei luni adepții noștriucid cu lovituri pe vlahul Gheorghe Pavle Gota din Doleani. Se va observa că am ținut să răscumpărăm puținele zile ale acestei luni prin acumularea unui număr mare de sărbători, dintre care unele, cele care celebrează asasinatele de preoți, cu sau fără mutilări adăugate, sunt solemnități de prim rang.

Martie

1. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui Gheorghe Șugunița, negustor român, de către una din bandele noastre lângă rapes (1906).

4. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui D. Șumba, bătrân învățător al școlii române din Băiasa; acest pios sacrificiu uman a fost făcut în casa victimei, în plin oraș, cu lovituri de cuțit (1906).

8. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a doi români lângă Licuviște și a altuia lângă Caraferia (Veria). Se pune pe cadavre un aviz amenințător destinat satului Aio-Marino bănuț de lipsă de zel față de cauza noastră. Zi bună și sfântă (1908).

10. Banda pe deplin demnă de laudă pe care o comandă venerabilul Tegu Bubola din Selea, atentează la viața a trei vlahi dintre care unul este grav rănit (1908).

12. Prea clar, prea binefăcător și prea pios incendiu al morilor lui Tanase Jaca și Traian Pili, susținători abominabili ai românismului în regiunea Țârna Rea (1906).

18. Prea virtuos, prea ortodox și prea elenic asasinat a doi păstori români Duma și Tonca din Lumnița, la Sekia (1906).

În aceeași zi (1906), atentat cu dinamită contra notabilului român din Grebena, Iani Papahagi. Bomba aruncată asupra casei sale de către elenul Hristo Spiroiani, în urma înțelegerii cu vicarul metropolitan, produce doar câteva stricăciuni și omoară pe purtătorul ei, martir al devotamentului său pentru sfânta cauză. Solemnitate mixtă. Zi de doliu și de bucurie. Ornamente sacerdotale negre și roșii.

19. Prea veselă și prea elenică bătaie până la pierderea cunoștinței a românilor Vanghele și Toma Anastasie la Salonic (1907). Solemnitate mică (deși au fost socotiți uciși și lăsați morți).

În aceeași zi (1908), prea pios asasinat al românului Anastasie Prapa pe malurile lacului Ianița.

20. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Toli Ghiți Carafoli la Lutru (1906). În aceeași zi (1906), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a românului Dimitri Hașicu la Grizali.

În aceeași zi, prea pioasă, prea elenică omorâre a românului Constantin Bucina la Turia. Cadavrul ascuns cu grijă, de negăsit, printr-o supremă delicatețe. Părinții scutiți de cheltuielile de îngropare. Solemnitate de prim rang; zi de triplă comemorare.

30. Prea pios, prea excelent și prea elenic asasinat a doi păstori vlahi, Panaiot Mangali din Poroi, și Tegu Gușandra din Lopos (1908).

În aceeași zi (1908), prea grațios jaf și prea milostivă devastare a instalațiilor sericicole ale unui Traian Reica din Țârna Rea. 1000 fr. pagube.

Este luna postului prin excelență. În timpul celor patru ani care ne servesc să stabilim prezentul calendar, pioasele noastre bande au petrecut-o în modul cel mai edificator. Sfinții noștri tăietori de gătlejuri nu și-au muiat buzele în cea mai mică în care ar fi fost sânge de animal. Ei au evitat până și uleiul transportat, adesea, cum se știe, în burdufuri de piele. N-au îndrăznit să se atingă de pește decât la 25 martie, zi în care obiceiul îl autorizează.

Aprilie

6. Prea pios, prea binefăcător și prea binevoitor incendiu al casei și al grajdului preotului român Papa Rizu la Avdela (1906).

În aceeași zi (1906), prea îmbucurător, prea eficace și prea fericit incendiu al proprietății românului Toli Ciapara. Operă a bandei lui Lukas, egal cu apostolii.

În aceeași zi (1908), violarea și jefuirea bisericii române din Lumnița. Distrugerea Cărților Sfinte scrise în limba blestemată a vlahilor. Demolarea caselor vlahilor. Stricarea mobilierului. Măreață faptă nocturnă prin efracție.

9. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Nacu Zalpana, paznic al comunei Samarina, lângă Piciunga.

10. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui Vanghele Nicolescu, reprezentant al comunității române din Belcamen. Această sfântă acțiune a fost săvârșită cu focuri de revolver: individul întorcea spatele (1907).

14. Sfânt, măreț și somptuos incendiu al comunei Gramaticova, pentru a doua oară într-un an. O sută zece case arse, printre care școala și biserica române. Familiile române, rușine a naturii, au rămas fără acoperiș, fără adăpost și fără resurse. Trăiască! Trăiască! Trăiască! (1907).

În aceeași zi una dintre bandele noastre, puternică, de optzeci de oameni și înarmată cu pioase manlihere, atacă stăniile lui Gheorghe Bucuvala. Din nenorocire, păstorii români, deși puțini, opun o rezistență teribilă. Nu am putut face decât un milostiv masacru de oi și de capre. Șase sute au fost tăiate (1907).

15. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Zisi Bozica din Turia. Tatăl său rănit cu același prilej. 70 de oi furate (1906).

În aceeași zi (1906) prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Mustaca la Lescovăț lângă Vodena. În aceeași zi (1907), prea caraghioasă, prea mitologică și prea eficace strivire a primarului român din Lipos. Actul (pios și original) a fost săvârșit de doi dintre antartzii noștri, în timp ce individul dormea, aruncând asupra lui un mare bloc de piatră. Această zi cu triplă comemorare ne este o amintire foarte scumpă.

17. Asasinarea notabilului român Nicolae Zarcada din Veria, operată de un turc dintre prietenii noștri (1907).

În aceeași zi (1908) merituos și pios incendiu al casei lui Galbagiari, președintele eforiei române din Vlaho-Clisura. Autori ai faptei într-adevăr bine executate: Gheorghe Pața și Nicolae Tasula Mutu (amândoi români grecomani – n. n.). În aceeași zi (1908), adepții noștri din Lumnița incendiază bucuroso moara vlahului Ghiuza Giuli.

18. Furt ingenios a 150 de capre ale lui Toli Guli, român din Lades, lângă Salonic. Sărbătoare mică. Sărbătoare pentru copii. Exemplu mic de ceea ce se mai poate face când nu există moarte de om în tabloul sfânt al zilei.

19. Foarte laudabil atentat contra vieții lui Vasile Dinu, român din Hrupiște; este rănit cu foc de armă (1906).

20. Foarte laudabil atentat contra vieții a doi fi ai preotului român Papagheorghe la Veria; se trage asupra lor cu focuri de armă (1906). În aceeași zi (1906), prea pios, prea ortodox, prea elenic asasinat al românilor Iani Nilo și Ianache Apostol lângă Vreiot.

23. Patru eleni, deghizați în preoți, rănesc pe preotul român Gheorghe Repidon la Veria (1908).

26. Foarte lăudabil atentat cu focuri de revolver contra persoanei directorului școlii române din Târnova, I. Peaha.

27. Zi bună și sfântă. Multiplu asasinat operat la Micros de 45 antarți ai noștri, egali cu apostolii. Este ucis Nicolae „zis vlahul,” un membru al consiliului de canton, și primarul român. Se lasă pe cadavre scrisori de amenințare promițând oricărui vlah o soartă asemănătoare până la întreaga nimicire a speciei.

29. Zi sublimă! În timp ce 60 de indivizi, mișelește români, escortați de 24 soldați turci, treceau de la Grebena la Modela pentru pășunatul de vară – 300 de prea iubiți antarți egali cu apostolii îi atacă viguros. Luptă de 3 ore; cinci români uciși, cinci răniți, doi copii uciși. O femeie română însărcinată, spintecată; fetusul extras este înfipt în baionetă (poate ar fi putut fi cruțat, și termenul fiind apropiat, s-ar fi făcut un mic grec, după rețetele noastre, pentru a mări cu o unitate în Macedonia puterea noastră numerică. Era cu atât mai ușor cu cât mormolocul nu putea avea conștiința naționalității sale acolo unde se afla. Dar nu se rezistă totdeauna la avânturile sfântului entuziasm). 17 soldați turci uciși împreună cu Șeful lor.

Solemnitate majoră, ornamente sacerdotale roșii de mare gală; cântare „Te Demonem” la slujbă. După cum se vede, luna a fost admirabil umplută; în vechile calendare este cea în care cade cel mai adesea sărbătoarea Paștilor.²⁶ Am aprovizionat efemeridele noastre noi cu amintiri mai scumpe credinței noastre patriotice. Propunem prin urmare să înlocuim vechea sărbătoare amintită, cam îmbătrânită și de o mobilitate destul de jenantă pentru negoț, prin comemorarea zilei ca cea de 29, fixă, strălucitoare și glorioasă.

Mai

2. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat, cu lovituri de cuțit în plină stradă, a bătrânei Maria Globaru, în vârstă de 60 de ani, mamă a lui Guma Globaru, notabil român din Magarova (1907).

3. Prea pios, prea elenic, prea ortodox și prea valoros asasinat al lui Pisa Bongiu, român din Magarova, și a fiicei sale. Primul ucis pe loc; a doua grav rănită (1907). Un turc care vrea să-i ajute este ucis și el.

Solemnitate mare. Se recomandă mai ales sfintele asasinări ale femeilor române. Ele sunt vinovate mai întâi de a fi născut români sau de a o putea face (ceea ce e bine de a opri energic). Afară de aceasta, în Macedonia femeile au un rol social deosebit de important: ele conduc comunele în absența totdeauna foarte prelungită a soților lor expatriați pentru a căuta avere după obiceiul local. Când ele sunt contra intereselor noastre, eliminarea lor se impune tot atât, ba și mai mult decât cea a bărbaților. În sfârșit este mai puțin periculos, lucru de luat totdeauna în considerare pentru eroii din Domokos.

6. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Foti Basa în pădurea din Nevesca; faptă mare comisă pentru cea mai mare lămurire a românilor din Nevesca ce avuseseră îndrăzneala de a vrea să construiască o biserică (1908).

10. Prea drept, prea salutar și prea pios asasinat al ulahului grecizant Prajita; cu tot elenismul său sigur, el continua să viziteze rude de-ale lui, naționaliști români. Cine are bucuria de a se vrea elen trebuie să se lipsească de aceste raporturi cu creaturi imunde.

13. Nicolae Petrașincu, președintele comunității vlahe din Crușova, este rănit cu foc de armă în casa lui, prin fereastră (1908).

În aceeași zi (1908). Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Caraiani, ucis în plină piață din Veria de un agent revoluționar al nostru deghezizat în cerșetor.

În aceeași zi (1908). Prea pioasă, prea voluptoasă, prea ortodoxă și prea elenică spintecare a burții urmată de mutilarea unei fetițe române de zece ani, fiica vlahului Spiru Fetița din Pleasa, la Costineț. Acest omor mic cu rafinamente era aperitivul și încoronarea unei zile pline de o mare masacrare a bulgarilor. Sfintele noastre bande lucraseră din greu în această zi, aveau nevoie deci de distracții ușoare.

14. Prea lăudabil atentat contra românului Dimitrie Palicaria din Veria. Grav rănit. Paznicul său (cavas) ucis (1907).

În aceeași zi pioasă și eficace ordonanță de boicotare a românilor din Veria, dată de dulcele nostru Senior metropolitan. El interzice orice relație personală sau de afaceri cu această adunătură spurcată (1907).

16. Furt pios a 150 de oi aparținând familiei Zonca din Elasona: la ultimul recensământ această familie avusese îndrăzneala prostească să se declare vlahă (1906).

18. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a doi români, Anastase Bachi și Nicolae Prapa, pe drumul de la Veria la Xirolivad (1906).

20. Prea pioasă captură, urmată de asasinat, a românului Gheorghe Iaca la Prodrom, lângă Veria (1906).

22. Prea pioasă captură urmată de asasinarea unui păstor vlah în slujba mănăstirii din Sfiltri, la Veria. Cadavrul lui bine pus la vedere pe malurile Bistriței (1906).

Se recomandă foarte mult aceste capturi. Ele permit a asasina mai liniștit, de a face mai întâi să sufere mai mult și de a mutila după bunul plac. Simplul asasinat provoacă mai puține plăceri și poate avea un risc mai mare. Ca și acesta e sigur că nu poate rata lovitura și se poate face cu toate rafinamentele dorite, fizice și morale. Trebuie însă să fie mulți, ceea ce, de altfel, bandele noastre nu duc lipsă.

30. Dinu Badralexi, fiul notabilului român din Dolcani, grav rănit de prea iubiții noștri antați.

O, frumoasă lună Mai!

Calendarul nostru este bine aprovizionat în această lună. Puține incendii, e adevărat, însă asasinate din belșug și încă asasinate de femei și de copii... care contează dublu...

O, frumoasă lună Mai!

Iunie

4. Una din bandele noastre sfinte atacă și rănește grav pe tânărul vlah Traian Golan, pe drumul de la Cupa la Oșani (1907).

În aceeași zi (1907), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Nicolae Donca din Turia, lângă Grebena.

6. Facem să fie ars de turci cătunul românesc Lipopaltți, sub pretextul de a fi în înțelegere cu bulgarii (1906).

8. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Gherasi din Dolcani. Operă a 12 antarți egali cu apostolii. Soția lui, ciuruită de lovituri, a fost și ea rănită mortal. Lucrau la câmp când i-am surprins (1906).

În aceeași zi (1908) tânărul fiu al românului Iara din Țârna Reca (deja amenințat cu moartea dacă nu-și retrage fiul de la școala română) este atras la câmp de către unul din prietenii săi pe care îl cumpărasem, predat comitetului nostru și ucis. I s-a sfârâmat capul cu o piatră.

Studiem Vechiul Testament după Cain și Noul după Iuda.

12. Una din pioasele noastre bande atacă cu focuri de armă stânila românului Foti Sterie lângă Livezi. Din nenorocire, păstorii scapă. Trebuie să ne mulțumim a comemora aici slăbuțul furtișag a câtorva zeci de oi. Foarte mică solemnitate, de semnalat numai pentru a aminti că furtul a făcut parte totdeauna din programul nostru – (nu l-am menționat totdeauna la locul lui pe listă alături de alte fapte mari) (1906).

13. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat lângă Gramaticova a doi frați români Ghiță Celea și Hristu Celea. Un frumușel dublu al vânătorii noastre de oameni. Ghiță singur primește șaisprezece lovituri de cuțit (1905).

În aceeași zi (1906). Devastarea școlilor române din Corița. Agresiuni contra românilor din oraș, dirijate de dulcele Senior metropolitan al locului care ordona de altfel boicotarea completă a acestei scursori.

15. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui Mihail Dida, primarul român din Târnova (1906).

În aceeași zi (1906), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui Nicolae Popa Sterie, primar român la Veria.

16. Dublu atentat contra persoanei lui Nicolae Petrașincu, președinte al comunității vlahice din Crușova; se trag patru focuri de revolver când era la masă cu fiica lui.

19. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui Nașcu Constantin Topuz din Crușova (1905).

20. Prea luminos, prea îmbucurător și foarte puternic incendiu al casei românului Nanu din Nevesca. A ars de viu ca și nevastă-sa. Din acești doi români și din vizuina lor n-a rămas decât foarte puțină cenușă (1906).

21. Prea pioasă, prea admirabilă, prea ortodoxă și prea elenică masacrarea a șase români din Huma și a șase elevi ai școlii române la Alceac (1905). O puternică bandă (dintre cele mai bune) a suprimat prompt această frumoasă duzină de necredincioși.

Bună și sfântă zi, bine aprovizionată cu carne umană și mai ales cu carne de copil!

În aceeași zi (21 sept. 1907), vlahul Tanase Tanașoca din Veria este atacat și rănit de unul dintre ai noștri.

În aceeași zi (1906), foarte valoros atentat contra persoanei românului Nicu Iogu din Vlaho-Clisura. Primește 7 focuri de revolver și autorul pioasei acțiuni, Th. Mironi, îl lasă drept mort la pământ.

22. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Petre Muzichear (1905).

25. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Nazari, în vârstă de 83 de ani, din Magarova (1906).

În aceeași zi (1907). Captură din nenorocire infructuoasă a românului Costi Borgo, din Veria,

scăpat apoi de dreapta noastră mânie de un detașament militar turc. Aici, recomandată uneori înaintea torturii și asasinatului, ar fi trebuit să facă loc asasinatului imediat – mai sigur în cazurile în care există un risc. Nu s-a gândit destul.

În aceeași zi (1907) captură reușită și urmată de asasinat cu lovituri de topor (ca în pădure) a românului Gachi Gușu, denunțat zelului nostru sfânt de doi agenți principali ai noștri din Muloviște, Spiru Leon și Sotir Dola.

27. Prea pios, prea copios, prea ortodox și prea elenic masacru a șase români angajați la moșia președintelui comunității române din Veria, Hași Gogu (1906).

29. 50 de oameni ai uneia din sfintele noastre bande atacă stânila românului Bucuvala. Intervenție nenorocită a turcilor care opresc masacrul (1907).

30. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Vasile Jacachi din Veria, ucis în plină amiază la Salonic cu focuri de revolver (1907).

Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Iani Bazleiani din Caterina, mergând la Breaza.

Puține luni au fost atât de bogate în acțiuni pioase și, totuși, în solemnități. Anumite zile întrec până de patru ori o amintire glorioasă. De subliniat asasinatele multiple (duzini și semiduzini) operate de bande numeroase și bine organizate. De semnalat mai ales pioasele sugrumări ale tinerilor români, elevi de liceu sau de școli, pe care le recomandăm foarte mult pentru a opri avântul învățământului și progresele propagandei în mijlocul vlahilor.

Iulie

1. Este amenințat cu moartea Tașcu Petre din Magarova, pentru că are slăbiciunea, fiind brutar, de a nu lipsi de pâine familiile vlahi (1905).

5. Foarte lăudabil atentat contra doctorului Pucerea, vechi director al liceului român din Monastir (Bitolia); grav rănit de unul din cele cinci gloanțe trase asupra lui (1905).

6. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Dim. Paceaurea lângă Topleani (1906).

7. Captură și omorârea românului Hristache Toli din Gramaticova (1905).

9. Prea valoros incendiu operat de agenții noștri al brutăriei românului Caragea, angajat al lui Nicolae Cicale și aprovizionând cu pâine familiile vlahi din Târnova (1905).

13. Pioasă tentativă de asasinat asupra persoanei notabilului român Hagigogu din Veria; este atins de două gloanțe de revolver, unul în spate, celălalt în mână; afară de asta, primește o bună lovitură de cuțit în burtă (1905).

14. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românilor Nicu Vasile Iorganda din Paticina și a lui Dimu Cole din Gramaticova, de către trei antați deghizați în soldați turci, pentru a risca mai puțin (1906).

15. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Sterie Dumitru din Oșani, la Carisesi (1905).

În aceeași zi (1904) atentat contra românului Gheorghe Tomaide Șomu din Negovani. Rănit cu focuri de armă de doi agenți ai noștri înrolați apoi în bandele noastre glorioase.

17. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a doi frați români, Tasu și Gușu Ioga, ziși Iogoleanu, la Libanova (1906).

În aceeași zi (1906) prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Sterie Manu, ucis în timp ce strângea recolta la Elova. Excelentă surpriză. A fost să vadă dacă Dumnezeu vorbește limba vlahă.

18. Prea luminos și prea plăcut incendiu al casei românului Dim. Tomu, notabil din Pisuderi (1906).

20. Împresurarea satului Selea. Un emisar, Theodor Perdicas, duce un ultimatum somând pe locuitori să se declare greci, să închidă școala și biserica vlahe (1905).

21. Năvălirea bandelor noastre sub conducerea șefului lor Gudas noaptea în Pleasa. Se ard cărțile liturgice române. Toți vlahii sunt amenințați cu moartea dacă nu trec imediat la elenism (1905).

În aceeași zi (1907), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românilor Vanalia și Nicolae Toma Tasi la Crușova.

22. Captură și măreț asasinat a trei români, notabilul Toli Papa, fiul său Sterie Papa și Costache Pericle Puiareu, fiul preotului român din Avdela. Trupurile lor au fost admirabil mutilate. Una din capodoperele noastre de cărnățarie sadică (1905). În aceeași zi (22 - 1906), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a patru români dintre care trei frați (Mihail, Gheorghe și Tacu Manciu) uciși de antații noștri pe drumul din Magarova.

În aceeași zi (1906), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Dicea Gușu din Hrupiște, bătrân de 72 de ani, al fiului său State, a cavasului (paznicului) său și a cărăușului său, în total patru oameni; banda noastră regională îi pândea în trecătoare și i-a ucis după o rezistență înverșunată.

23. Această zi de 22, cu cele unsprezece cadavre de români, are miros bun. Un cărăuș, cu catâri, român, între Avdela și Perivoli, e răpit, bătut și torturat până când a promis că se va lepăda de românism (1906).

În aceeași zi (1906), asasinarea unui păstor român „fărșerot” la Breasteni.

24. Captură a șase români din Avdela. Trei dintre ei au fost iertați după ce au jurat că vor pune în mâinile mitropolitului Agathanghelos un jurământ de elenism și au achitat o răscumpărare de trei sute de lire turcești (circa 7000 fr.).

În aceeași zi (1906), rea pios și prea elenic asasinat a doi păstori români la Zeligati.

26. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Nicolae Mihale din Livezi (1905).

27. Zi binecuvântată. Șapte români, dintre care o fetiță de 7 ani, asasinați pios la Paticina: 3 răniți, între care o fată tânără. Opera glorioasă a uneia din bandele noastre, puternică de optzeci de oameni, dintre care o parte era deghizată în soldați turci pentru a opera mai liniștit. Unsprezece case arse sistematic cu bidoane de gaz aduse expres. Prădarea satului de nouă cai ai locuitorilor (1906).

28. Prea pios, prea elenic asasinat a patru români (plugarii Nic. Demva, Gulița din Micro Gugi, plus doi locuitori din Oșani, Stoian Ciuciu și Petre Noța) (1906).

31. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Leolea din Gramaticova, păstor – pios furt al oilor sale (1906).

În aceeași zi atentat salutar la viața primarului român din Avdela, Panaioti Șașamuti; grav rănit cu lovituri de cuțit, la fel și servitorul său. I se omoară doi boi și oamenii de serviciu la români (1906).

Furioși că n-au găsit acasă pe românul Caracosta din Monastir (Bitolia) pe care voiau să-l ucidă, agenții noștri maltratează pe bătrânul său tată și pe un unchi al lui; trag asupra învățătorului Tesăreanu, care avea ghinionul de a semăna cu susnumitul Caracosta (1907).

Lună superbă, aproape tot atâtea omoruri câte zile, și comemorări multiple în anumite zile. O abundență remarcabilă de asasinate, de trei ori binecuvântate, care elimină radical factorii antielinismului. Efectuate de bande numeroase, s-au întins asupra mai multor indivizi totodată. În afară de asta, au avut avantajul de a fi ușor de îndeplinit, agreabile și răcoritoare, ceea ce e de mare preț vara.

August

4. Capturarea a șaptesprezece vlahi din Gramaticova; au fost iertați după ce au semnat o declarație de elenism înregistrată de mitropolitul din Vodena (1905).

7. Masacrarea a patru sute de oi ale românului Sterie Duma din Livezi. Sânge mult – din nenorocire nimic decât sânge de animal... (1905).

8. Una din sfintele noastre bande, compusă din 20 până la 30 de oameni cu ilustrul Leonida ca șef, merge la Birislav ca să-i dea foc. Locuitorii, vai! nu stau cu mâinile în sân. Ai noștri se retrag după ce trag vreo treizeci de focuri de armă și rănesc un cioban român. De data aceasta n-am fost o sută contra unu, ca de obicei, și lovitura n-a fost așa de reușită ca de obicei (1906).

14. Foarte lăudabil atentat contra vieții a doi români, Tase și Vasile Jacachi. Mai multe focuri de armă nu ating din nenorocire decât caii lor. Operă de antați și fără experiență (1906).

19. Treizeci și cinci dintre prea iubiții noștri antați, egali cu apostolii, atacă opt români escortați de zece soldați turci între Selea și Gramaticova. Soldații turci, înarmați, răspund cu focuri de armă. Fugă glorioasă a vitejilor noștri, aproape tot așa de frumoasă ca cea de la Domokos. Cum această fugă, executată admirabil, ne-a conservat vieți foarte prețioase, această zi are dreptul la o slujbă de rugăciuni și mulțumire (1906).

20. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Mihali Dina Bajdechi, însărcinat cu deschiderea unei școli române la Vodena (1905).

22. Captură, la Papadia, a românilor Nașu Costa Zora și Zicu Cole Tețu. Unul e ucis cu artă, celălalt, vai! a reușit să evadeze (1905).

27. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui Mihali Ghizari din Livezi. Operație deosebit de crudă și de rafinată. Între altele, douăzeci de lovituri de pumnal au ciuruit carnea lui puturoasă de vlah (1906).

28. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Crante Miciu din Lugunța.

În aceeași zi, prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Nanu (1906) din Livezi, care mergea la Ienidje.

31. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat precedat de tortură și urmat de mutilări pitorești a doi vlahi împușiți la Lumnița (1905).

În aceeași zi, prea ortodox și prea elenic asasinat cu focuri de armă în plină zi a lui Ioan Cicma, turbat român românizant, comisar de poliție la Serfidje. Printre pioșii și valoroșii noștri asasini, unul dintre institutorii noștri la Cojani. A fost desemnat special pentru a arăta elevilor săi cum se poate face ca românii să învețe limba greacă (1906).

Prea pioasă și bună captură a doi tineri vlahi din Țărna Reca. Unuia i s-a tăiat gâtul – celălalt, vai! a reușit să evadeze (1905).

Septembrie

14. Prea sfântul episcop Stefanos din Vodena, urmașul și rivalul apostolilor, forțează energic și pios poarta bisericii române din Țărna Reca în ziua Înălțării Sfintei Cruci, și fură trei sute franci din casieria zisei biserici (1905).

21. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Gusi din Perivoli (1905), ucis prin șase focuri de armă.

22. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a doi români, Toli Pașata și Tașu Tușa din Livezi, lângă Ienidje Vardar. Sfânta acțiune este opera bandei lui Acritas, ofițer grec al regatului. După uciderea acestor indivizi, au fost devastate bunurile lor, pentru edificarea mai completă a rudelor și prietenilor lor (1905).

23. Pioasă și delicioasă tortură timp de 24 de ore a zece vlahi din Xirolivad, prinși lângă Veria de același Acritas (vezi mai sus), egal cu apostolii. Sunt eliberați după ce au jurat că vor fi eleni până la moarte (1905).

În aceeași zi (1905), una din veneratele noastre bande, sub conducerea prea sfântului bandit Vergas (cu numele său adevărat Stathopoulos, locotenent în scumpa noastră armată din regat), a intrat în satul Perivoli și a masacrat milostiv toate animalele românilor Teguiani și Leon Constantinescu.

În aceeași zi (1905), terorizarea preotului român din Nevesca, amenințat cu moartea dacă în zece zile nu renunță la românism.

26. Lăudabil atentat contra doctorului Pucerea, vechi director al liceului român din Bitolia; din nenorocire se confundă cu servitorul lui și se trage asupra acestei cantități neglijabile. A privi mai bine altă dată (1905).

27. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Nicolae Iociu din Gramaticova, lângă locuința noastră religioasă din Bucova (1906).

28. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat a trei români din Lugunța, la Cuseli (1907). Lună săracă. Mai puține solemnități decât în mod obișnuit. Facem un mare apel la asasinii noștri patentati și mai ales la ofițerii armatei grecești a regatului, la călăuzele și la maestrul noștri, pentru a umple în viitor cu sărbători această lună mai puțin aprovizionată decât celelalte. Abia câteva torturi, un dublu și un triplu asasinat relevă monotonia asasinatelor simple și a jafurilor ordinare. De relevat un amănunt picant, înlocuirea sărbătorii Înălțării Crucii printr-o faptă cu totul nouă, foarte națională și de mare anvergură.

Octombrie

7. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Nazla la Vlaho-Clisura (1905).

În aceeași zi (1906), prea valoros și prea energic atentat la viața notabilului român din Crușova, Enache Cardula; grav rănit pe stradă de doi pioși agenți ai noștri, cu lovituri de topor și de cuțit.

9. Prea lăudabil atentat contra persoanei românului Sterie Vurduni din Xirolivad; din nenorocire, scapă de moarte datorită sosirii poliției și trupelor (1907). Amintit aici pentru simplul îndemn la întrecere adresat bandei care a dat greș.

În aceeași zi (1907). Una din sfintele noastre bande comandată de cretanul Iani Caravidha incendiază patru case ale românilor la Papadia.

10. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Tașcu Dârja din Crușova (1905).

14. În fața porții prea sfântului vicar al dulcelui nostru mitropolit este rănit grav Gușa, fiul primarului român din Livezi (1905).

În aceeași zi, prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al lui Nicolae Apostolina, cumnatul preotului Constantinescu, vlah marcant din Perivoli (1905).

15. Una din pioasele noastre bande atacă și jefuiește pe românii Leonida Caramitru, fratele acestuia și N. Papanastase, notabil din Pleasa (1904).

16. Iubiții noștri agenți atacă la ieșirea de la vecernie pe preotul român, Theodor Constantin din Bitolia, îl trântesc jos de lovituri și-l amenință cu moartea dacă nu abandonează cauza românească (1905).

17. Prea pioasă, prea ortodoxă, prea elenică și prea veselă decapitare a 4 români din Dolcani, Constantin Cacioiani, Iani Dzima Gulea și cei doi frați Cuturicu, surprinși de bandele noastre la Derven, aproape de Veria. Variantă asasinatului ordinar. Prima manifestare a activității iubitului nostru Mitropolit, recent Partida română va fi fără cap în regiune (1906).

19. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Hristu Tugearu din Gramaticova, în pădurea Dîrjilova (1906).

20. Pios și îmbucurător incendiu al rușinoasei capele vlahe instalate în curtea bisericii din Muloviște (1906).

21. Splendidă intrare, în plină zi, (gravă imprudență: din fericire banda era numeroasă și nu avea de întâlnit un adversar adult de sex masculin), splendidă intrare, zic, a uneia din pioasele noastre bande în satul român Băiasa. Arderea veselă a școlii, sunt maltratate cum se cuvine femeile și copiii în absența soților și părinților aflați la pășuni (1905).

În aceeași zi (1905), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românilor N. Petcu și Mitacu din Hrupiște (1905).

28. Sublim incendiu al unui întreg cartier al marelui sat român Avdela (1905), o sută treizeci și cinci de case, biserica, școala, joagărele și morile vlahilor prefăcute în cenușă. Bucurie! Bucurie! Bucurie!

În aceeași zi (1905). Prea pios, prea ortodox și prea elenic incendiu al școlii române din Xirolivad și a șase case aparținând românilor Toli Hagigogu, Nicolae Carafoli și Gheorghe Duli.

30. Prea pios, prea excelent și prea elenic incendiu al casei și joagărelor lui Dimitrie Cicma, președintele comunității române din Turia-Cranea (1905).

În aceeași zi (1906), incendierea magazinului românului Alecu Vasile. În această lună banda divinului Acritas intră în satul român Selea, forțează pe locuitori să semneze declarații de elenism – ia ostatici mai mulți băieți tineri, îi trimite la Atena pentru a fi încorporați la școala militară din acest oraș și pretinde o contribuție de 30-40 locuitori bărbați ca să servească în subordine în rândurile noastre. La Samarina, Perivoli, Smixi bandele lui Paliuras (ofițer al armatei regale elene), Malios, Narchos, Savas și Lukas terorizează de minune populațiile

pentru a le face să se înscrie ca greci (1905). Scumpe și fericite amintiri, fiți o sămânță fecundă de acțiuni analoage! Fiți sărbătorite cu dragoste în așteptare!

Spre sfârșitul lunii, Cezar Hondrosom, învățător român din Samarina, trimis la Damași și-a văzut refuzat orice adăpost pentru iarnă. Obligat de a sta în aer liber în afara satului, cu soția și copilul său de un an, îl vede pe acesta murind de frig.

Sfântul nostru preot din partea locului refuză înmormântarea micului monstru. Tatăl trebuie să-l îngroape cu propriile-i mâini, cum poate și unde poate, într-un loc vag (1907).

Cum se vede, această lună este bogat împodobită cu sărbători. Ne consolează puțin de mizeriile lunii septembrie.

Noiembrie

1. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Dumitru Gheorghe din Orșani aproape de „Apa rece.” E tăiat în bucăți. A primit între altele peste 20 de lovituri de cuțit (1906).

3. Profitabilă captură a fiicei (17 ani) și a fiului lui Costa Cealera, român din Caterina, făcută de una din pioasele și virtuosele noastre bande aproape de Conduriutina (1906).

4. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al directorului școlii române din Vlaho-Clisura, Constantin Ghica (1905).

5. Prea laudabil atentat contra vieții românului Dumitru Cicma; el a fost grav rănit, iar tovarășul său de drum ucis (1905).

În aceeași zi (1906), una din sfintele noastre bande, după ce a ars cu grijă casele satului Zervohori, ucide pe vânătorul român din Veria, Gheorghe Șuli.

În aceeași zi (1906), prea pios, prea ortodox, prea elenic și prea dulce asasinat al preotului român Atanase Papanace în plină stradă; a fost nevoie de opt focuri de armă, în timp ce mergea cu un alt preot să facă liturghia. Pe deasupra, paznicul său a fost rănit.

Zi bună fără lipsă de cadavre pe tablou, dintre care unul deosebit de bine venit – cel al preotului român deja numit.

6. Atac valoros al unui convoi de familii vlahe în emigrare pastorală, în drum de la Pleasa la Vlahoiani. Trase mai multe focuri de armă, fără rezultat apreciabil. Sărbătoare de regret și de speranță într-o mai bună reușită altădată (1906).

10. Prea pios, prea vesel și prea fructuos incendiu a șase case ale unor notabili români din Perivoli. Mai multe altele numai jefuite de 30 dintre prea iubiții noștri antați (1905).

În aceeași zi (1905). Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Nacu Siacu din Pleasa, surprins în pădurea din Holgista. A fost apoi mutilat în mod strălucit prin lovituri de topor, cu o măiestrie și o fantezie uimitoare (1905).

12. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gheorghe Pupi, primarul Avdelei, în satul Iglit (1905).

În aceeași zi (1905), 30 dintre valoroșii noștri antați asasinează pe românul Gușu Bitârnu lângă Vodena (1905). 30 este proporția noastră medie, asasinatul se face mai bine, este mai sigur și lipsește teama de rezistență.

În aceeași zi (1906). Foarte convenabil atentat contra persoanei românului Ghița Gorlini din Drama. Grav rănit cu focuri de revolver.

13. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al notabilului albanez, Sp. Costuri care se pronunțase în favoarea comunității române din Gorița.

15. Intrare solemnă a bandelor noastre pioase în Breaza, lângă Ianina; amenințare cu moartea a vlahilor dacă nu trec alături de noi. Distrugere prin foc a cărților liturgice aromâne (1905).

În aceeași zi (1905), prea salutar, prea îmbucurător și prea fericit incendiu al joagărelor românului Zizi Smina. Devastare și jaf apoi (1906).

În aceeași zi (1906), una din sfintele noastre bande așezate la drumul mare fură și maltratează familiile române în trecere, între alții notabilul român din Avdela.

18. Prea valoros atentat cu focuri de revolver contra vieții românilor Vasile Zarma și Dumitru Cuțuleapu însoțiți de alți câțiva vlahi fără importanță (1906). Vasile Zarma grav rănit. Faptă mare datorită instigației deosebite a mitropolitului Agathanghelos din Grebena recent reintrat în funcție la Bitolia, unde îl citaseră autoritățile turcești ca autor responsabil al masacrelor de români operate la 29 aprilie (v. această dată).

În aceeași zi (1906), prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat la Suropis al lui Dimo Tasi, păstor, și al lui Petre Lala, crescător de vite din Lumnița, amândoi români odioși. Apoi i-am mutilat cu un rafinament special, pentru a-i învăța mai bine ca să nu mai fie; moartea este o pedeapsă suficientă pentru o asemenea țară.

19. Sfânt și drept furt de animale aparținând vlahilor Tegu Iancu și Leon Constantinescu. Pioasa acțiune este opera bandei comandate de șeful Vergas (cu numele adevărat, binecuvântat și scump oricărei inimi grecești, locotenentul Stathopoulos din armata regală elenă) (1905).

22. Prea sfânt, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Demetru Duca din Pisuderi (1905). Foarte energic atac la stânilor din Topleani ale lui Mușa Caprini.

24. Paznicul și păstorii n-au fost, vai! decât răniți. Am masacrat o sută șaizeci de oi și șaiseci de capre; ar fi trebuit mai multă îndemânare cu oamenii (1907).

25. Prea echitabil incendiu la grajdul unui turc din Grebena care, cu toate intervențiile comitetului nostru local își închiriasese casa românilor pentru a instala una din școlile lor spurcate și demne de disprețuit (1906).

Luna este bine aprovizionată; o medie onestă. Marea Biserică are dreptul să fie destul de mândră!

Decembrie

4. Prea pios și prea excelent atentat la Salonic contra consulului României Georgescu și viceconsulul Trifon, inspectorul general al școlilor, Duma, și profesorul Cionga. Descărcarea armei pline de gloanțe, întrebuițată de asasin, atinge pe numitul Duma (1905).

5. Prea fericit atentat contra persoanei românului Vanciu la Crușova; este rănit cu mai multe focuri de revolver de agentul nostru local.

6. Prea sfântul mitropolit din Castoria, Caravanghelos, forțează porțile bisericii române din Vlaho-Clisura și se face stăpân al sus-zisului imobil. Un terorism bine înțeles domnește prin grija sa asupra întregii populații de acolo (1905).

10. Infamul român Matusa Idici, notabil din Grebena, este grav rănit la Cojani de agenții noștri, care trag asupra lui mai multe focuri de armă și de revolver (1906).

11. Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat aproape de Elasona, al românului Nicola Gațohi, tatăl institutorului român din Pretori (1906).

14. Prea pioasă, prea ortodoxă, prea elenică și prea îmbucurătoare decapitare a trei români din Spurlita, Chitu, Ghița și Mușu Gachi (ultimii doi fiii primului). Bună variantă, deja semnalată, a asasinatului ordinar. Autori: cinsprezece dintre prea iubiții noștri antați (1905).

În aceeași zi, Constantin Panu, român, președintele corporației croitorilor din Salonic, este atacat și rănit în fața casei sale (1906).

Puțin, însă aceasta valorează mult ca intimidare într-un oraș mare, unde tot ce se face duce la mai bine (1906).

15. Doi agenți pioși ai noștri rănesc grav pe românul Gușu Marcu din Nijopoli, cu focuri de revolver (1905).

În aceeași zi (1905). Distrugerea și jefuirea casei lui Gușu Exarhu din Vlahoiani, care servea la școală română.

17. Doi dintre asasinii noștri salariați în solda comitetului nostru din Bitolia, atacă cu lovituri de cuțit și cu focuri de revolver pe elevii de liceu români. Încercăm să aplicăm Evanghelia reformată a Marii Biserici: Lăsați-ne să asasinăm pe copiii mici (1906).

20. Comitetul nostru ordonă prin afișe alungarea românilor din Caterina. Tache Barbani, președintele consiliului administrativ local, se vede forțat să părăsească orașul în urma acestor săcăieli și amenințări (1906).

22. Un musulman în solda noastră rănește grav pe românul Sterie Toma din Nevesca (1907).

În aceeași zi (1905), preotul român Theodor din Bitolia, deja victimă a unui atentat fericit, se vede stropit cu apă fierbinte la ieșirea din biserică în drum spre casă. În același timp, propagandiștii noștri atacă vitejește pe mai mulți elevi (1905).

23. Nou atac contra preotului Theodor. Din nenorocire e salvat de paznicul său (1905).

30. Capturarea și tăierea gâtului românului Gheorghe Furca din Perivoli (1905).

Prea pios, prea ortodox și prea elenic asasinat al românului Gușu Marcu din Nijopoli, fondator al școlii române din localitate, vechi institutor și primar. Deja victimă a unui atac (1905), de data aceasta este ucis în sfârșit de un agent al Comitetului nostru din Monastir (Bitolia). Acesta, Peridis Constantin, prins și condamnat la moarte, nu-și vede executată sentința grație Dumnezeuului Bacșiș și a unor mici aranjamente secrete (1906).

În această lună, în 1906, nu se administrează Sfintele Taine nici unei persoane care nu va semna o declarație formală de renunțare la românism: fără această declarație, înmormântarea este de asemenea refuzată.

Am insistat mai îndelung asupra exceselor grecești. Chiar aceste orori mărturisesc despre marea importanță a populației macedo-române. Dacă ea ar fi o cantitate neglijabilă, nu s-ar explica atâta înverșunare. Acest lung martirologiu ne autorizează a spune despre vlahi ceea ce s-a spus despre popoarele aliate în ultimul război: sunt în Macedonia oameni care au dreptul să trăiască, pentru că știu să moară atât de bine!

(Din cartea *Români din Macedonia* de Alexandru Rubin, București 1912)

B. Numele martirilor români

(De Vasile Diamandi: *Istoria românilor din Peninsula Balcanică*)

Regiunea Veria – Xerolivad – Doleani – Selea

Preotul A. Papanace, Cola Cutroni, Gula Cucutegu, Bebi Mocanu, Iani Apala, Toli Carafoli, Mișu Paceaurea, Iani Dzima, Tușu Vrana, Gheorghe Cutova, Iani Ceamitru, Gheorghe Blacioti, Anastase Cealera, Piti Blacioti, Apostol D. Adamicu, G. Dalametra, Nicola Prapa, G. Anastase Gachi, Stere Buzbuchi, Nicola Ceamitru, Costa Hliaha, Piti Tamuiani, Iani Bufa, Piti Soldatu Tamuiani, Gh. Șula, Iani Vani, Hristu Bandi, Dimitrie Hagicu, Gheorghe Fruxila, Bușu Bușulenga, Cola Becea, Nicolae Cutroni Ceamitru, Alexe Cuturicu, Gula Cuturicu, Constantin Cacioiani, Dzima Agorasti, Gușa Bitârnu, Dumitru Cuțuiani, Miltiade Papari, Nicola Zarcada, Nicola Avgheru, Ioan Blicușu, Tanase Caranașu, Sterie Gota, Sterie Blacioti, Tanase Caratana, Nicolae Papastere Pepciu, Mihail Mahera, Ioan Ceamitru, Zicu Adamicu, Alexe Avgheru, Dumitru Huleva, Gheorghe Gherasi și soția lui, Vasile Jacachi, Gușa Juguleana, Gheorghe Hasapi, Dina Caranica, Gheorghe Varsami, Apostol Cataruiani, Apostol Ceara, Gușa Luca, Gheorghe Rusu, Gheorghe Carafola, Nicolae Cufuioti, Hristu Huleva, Dimitrie Vlahudimu, Hrista Haruveti, Iani Lago, Sterie Plastiri, Cola Daufa, Tușa Faca, Cola Gableța, Nicolae Luru, Gușa Ioți, Costa Mișaca, Nastase Prapa, Iani Cutova, Gheorghe Cutova, Iani Mocanu, Joga Manciu, Dică Mitra, C. Caranica, C. Jacachi, Ioan Cuturicu, Sterie Zarcada, Ioan Dăscălicu, Ioan Hristu, Gheorghe Hristacu, Gușa Sumbaru, Petre Bușulenga, Ioan St. Cealera, Atanase Misarli, Iani Gula, Gula Cucutegu, Buzica Tanase Zisi, Gula Colcu, Cuțuleapu, Costa Chiahtani, Dumitru Gheorghe, Gheorghe Șula, Panaioti Caranica, Dina Bacali, Tegu Butachi, Panaioti Fani, Sterie Andrei, Dina Garibaldi, Zisi Farmachi.

Regiunea Meglenia

A. Lumnița

Vani Cheia, Avram Jara, Nicu Șusca, Tuci Didi, Tanase Migea, Petre T. Jara, Stoe Ciotti, Ghiușu Ciuli, preot Papagona, Tanase Manciu, Gheorghe T. Vlaicu, Vlaicu Mingara, Prosa Batangiu, Dumitru Jugu Toti, Tuci Cacaran, Stoe Papa Stoe, Tanciu Geambazi, Duma Rusi, Tănase Țața, Gheorghe Găba, Vani Some, Decu Cordon, Duma Gocsi, Tanciu Chiose, Stoe Covaci, Dimitrie Meciu, Tașu Monzi, Petru Lolu, Dina Țipi, Gheorghe Ghiurce, Dumitru Zlati.

B. Oșani

Hristu Pampor, Tașcu Pampor, Peni Ciumpeleac, Nuci Moscu, Roscu Pupea, Mihali Argintaru, Dina Tănase, Vani Iofu, Tănase Terzi, Tane Baicios, Dumitru Surla, Hristu Șirca, Hristu Bicicu, Gheorghe Pazu, Peni Noti, Tănase Terzi, Stoi Ciuciu, Manole Papa Manciu, Dumitru Tufecsi, Constantin Vlaicu, Gheorghe Cioncea.

C. Cupa

Constantin Papazarcadea, Traian Ciupa, Dima Stonia, Dumitru Tr. Ciupa, Vaciu Prondi, Sebu Prondi, Vasile Papazarcadea, Todi Paca, Peiu Maji, Pona Balosu, Ghina Saraf, Vani Ghiciu, Hristu Iani.

D. Lunguța

Nicolae Balea, Dumitru Moraru, Anghel Terzioe, Peciu Ceoca, Gheorghe Giacu, Gheorghe Peciu, Duca Papa Noe, Noe Dumitru.

E. Birislav

Dumitru Tava; din Huma: Reza Vani și Lazăr Ripa; din Tărnareca: Traian Palan, Moti Todi și Vani Papa Dimitrie.

F. Livezi

A. D. Canacheu, Constantin St. Canachi, D. I. Budera, Gh. F. Guli, Tașcu C. Mangichi, Toli C. Chiose, N. M. Nedi, St. Beca, St. Sotiri, Tușu C. Farini, Nachi Ruca, Cușu I. Limona, Ioan Gh. Farini, Nicolae Hristu, D. Papa Constantin, M. G. Guli, Nașu Caraniciu, Tașcu Caragheorgu, Gh. N. Mișu, Foti Vrana, Gh. D. Bocea, N. D. Bocea, Nacu Bapca, Gh. Nașu Picu, Nachi Gh. Lesni, Hrista Farini, G. S. Hrisicu, Gh. D. Bica, Ioan St. Ambrazi, N. St. Ambrazi, Marușa C. Saramandu, Oani Saramandu, M. D. Cucuda, C. D. Cucuda, N. Curculescu, N. I. Lepure, D. G. Barza, Sotir D. Barza, Cotula D. Barza, N. Neșa, N. Mața, Nasi Creba, Gh. D. Gherani, N. D. Beli, G. S. Salui, M. C. Trandafil, C. St. Colerda, St. D. Sivi, Tica Gapa, C. Saramandu, Tașcu D. Gherani, Uinci At. Bola, Costa Chicheamu, Iancu Barboșca, Tușu N. Papanastasi, Gh. Papanastasi, Gh. Taușani, Iana Dona Piceava, M. Gh. Ghizari, St. N. Gheorghiu, C. Costa, Costa Ciota, Gh. T. Mavrecapa, Gh. Peanci, N. G. Nagnosti, N. Ath. Farini, Dina Trandafili, Apostol C. Condu, Tașcu I. Boza, Sterie Teghu Chita, Nicolae St. Manguschi, Sterie Psanux, Zisu Tabaci, Tașcu Pasica, Foti Pașota, Dina Pașota, Toti D. Gioga, Stama D. Budera, Chitu Tolica, Sterie M. Brova, Nachi Babageanu, Nicolae Capsu, Tașcu Costica, G. Pociu.

Regiunea Macedoniei

Gramaticova

Ghița Celea, Hristu Celea, Dumitru Nasta, Cola Petre, Hristu Anton Balamaci, Vangheli Purichea (Pundichi), Hristu Preșa, Dumitru Dica, Nicolae Mitrușu, Costa Sarati, Dinu Cole, Gheorghe Lolu, Nicolae Iociu, Atanase Iorgachi, Chendra Iorgachi.

Paticina

Costarella și fiul său, Costa Mușatu, Laolea Gheorghe, Sofia Tase, Mihali Jujea, Nicolae Roșu, Mihali Chendra Dina, Haida Costa Mușatu, Chita Gachi, Ioan Ionescu, Chita Mușatu.

Papadia

Gheorghe Gachi, Ion Ionescu, Hristu Gachi, Vasile Gachi, Ianachi Doga, Zicu Iociu și Gachi Muși numai rănit.

Vodena

Mihail Duca, Bajdechi.

Belcamen

Niculeanu Vangheli.

Negovani

Tomaidi, revizorii școlari Theodor Papagheorghe și Papa Hristu, Naca Șuma.

Pisuderi

Dumitru Duca.

Nevesca

Foti Basă, Nacu cu soția lui.

Nijopole

Gușu Marcu Nijopoleanu: institutor.

Vlaho-Clisura

Inspector școlar Ghica Constantin, Nicolae Tegu și Gheorghe Nasla.

Crușova

Nașcu Constantin, Tașcu Darja, Vasile și Nicolae Toma Tasi.

Gopeși

Alexandru Coșca, Gheorghe Șunța, Mitru Pascu Ghega, Gheorgachi Doti.

Magarova și Târnova

Toma Pavle, Maria Globalu, Dida Mihail Ianachi, Nazari Gheorghe, Piha Bongiu și fiica sa Constantina, Sterie Seamu, M. Anduci, Anton Chilipur, Traian Dafin, M. Carapancea, I. Dimitri, T. Caranciu.

Muloviște

Ștefan Bargiu, Tașcu Gegu, Dimitrie Șoptea, Gheorghe Gașu, Nicola C. Ciomu, Zisi Chisca, Hristu Bambula, Dola Spiru, S. Ciomu, Fonciu Papagheorghe, frații Macavea, Dumitru Barju și Spiru Țapu.

Huma

Anastase Stolin de 12 ani, Avram Crisrea de 5 ani, Avram Goza și Dinu Tănase.

Regiunea Pindului

Turia

Dimitrie Cicma: institutor-director, Gheorghe Cicma, Anastase Cicma, Nicolae Duca, Gheorghe Mihadaș, Sotir Furcuti, Eftimie Carapuliu, Zisi Bugica, Costi Bargiuma, Spiru Caratase și Guli Giufeta.

Avdela

Toli Papa și fiul său Sterie, fiul preotului Puiareu, Gheorghe Puppi, Nicola Cațchi.

Băiasa

Dumitru Șumba: institutor-director.

Furca

Furceanu și Sotir.

Perivoli

Nola Apostolina Mlioru, Iorgu Perdichi, Pitu Zdrula, bătrânul Fusca, Gh. Fusca, M. Leon Constantinescu, Iorgu Gusi, Tolică Apostolina, Gușu Papa Teodor.

Regiunea Albaniei

Venerabilul patriot, preot Haralambie Balamaci, Sotir Balamaci, Vasile Fați, Vasile Talabacu, Andrei Babaiana, și fiul său Barbu, soția lui Marcu Talabacu, Butași...

C. Statistică

Școli și biserici române în Macedonia și Epir

Această statistică mărturisește realitatea efortului românesc și locul pe care îl ocupă problema vlahă în cadrul problemei macedonene.

		Populația
Bitolia (Monastir)	Liceu vlah de băieți (șapte clase); o școală normală de băieți, o școală normală de fete; o școală primară de băieți; o școală primară de fete; o școală primară mixtă; o grădiniță de copii mixtă. Personal didactic: șaisprezece profesori de liceu; paisprezece profesoare și trei profesori la școala normală profesională de fete; trei institutori și cinci institutoare la școlile primare și la grădinițe. Biserică.	15 000
Crușova	Un semi-gimnaziu, două școli primare de băieți, una de fete, o școală mixtă; biserică și capelă.	14 500
Gopeși	Școală primară de băieți, de fete și biserică	4 600
Ohrida	Școală primară de băieți, de fete și biserică	2 000
Muloviște	Școală primară de băieți, de fete și biserică	4 200
Vlaho Clisura	Școală de băieți, de fete și biserică	8 000
Magarova	Școală de băieți, de fete și biserică	5 000
Hrupiște	Școală de băieți, de fete și biserică	1 500
Târnova	Școală de băieți, de fete și biserică	3 700
Nijopole	Școală de băieți, de fete și biserică	40 000
Beala de Sus	Școală de băieți, de fete și biserică	3 000
Beala de Jos	Școală de băieți, de fete și biserică	1 500
Iancoveț	Școală de băieți, de fete și biserică	1 500
Resna	Școală de băieți și biserică	1 000
Călive Itoc	Școală de băieți și biserică	1 500
Lânca	Școală de băieți	1 000
Perlep	Școală de băieți și de fete	900
Florina	Școală de băieți	300
Negovani	Școală de băieți	1 400
Belcameni	Școală de băieți	3 500
Pisuderi	Școală de băieți și de fete	3 500
Nevesca	Școală de băieți și de fete, biserică	60 000

Călive- Murihova	Școală de băieți și biserică	500
Gramoste	Școală de băieți și biserică	500
Blața	Școală de băieți și biserică	2 000
Gevridje	Școală de băieți și de fete	1 200
Pleasa	Școală de băieți și biserică	1 200
Dișnița	.....	200
Morava	.....	
Stropani	.....	180
Boboștița	.....	80
Moscopole	Școală de băieți, de fete și biserică	2 500
Șipsca	Școală de băieți, de fete și biserică	2 500
Bitcuchi	Școală de băieți și biserică	250
Pogradetș	Școală de băieți	140
Nicea	.....	1 500
Gabrova	Biserică	350
Elason și împrejurimi	.....	5 500
Colonia, vlahi nomazi	.....	5 600
Grebena	Școală de băieți și biserică	700
Samarina	Două școli primare de băieți și biserică	100 000
Smixi	.....	1 500
Avdela	Școală de băieți și două biserici	4 500
Perivoli	Școală de băieți și două biserici	6 000
Crania	Școală de băieți și de fete	3 500
Paltini	.....	250
Bosova	.....	150
Veloni	.....	50
Labanița	.....	180
Șacista	.....	500
Cojani	.....	300
Serfidje	.....	400
Elascona (El basan)	Școală de băieți	500
Vlaho-Livade	.....	8 000
Cochinopulo	.....	3 500
Sf. Dimitri	.....	500
Cearițeani	Școală de băieți	500
Pretori	Școală de băieți	200
Damași	Școală de băieți	200
Gramaticova	Școală de băieți și biserică	500

Diminicu		200
Vlahi nomazi în districtele Castoria, Naseliț, Grebena și Elasona		10 000
Ianina	Gimnaziu și școală primară de băieți	2 000
Seracu	Școală de băieți	8 000
Mețova	Școală de băieți și de fete	8 000
Anilio		3 000
Ameru (Milia)		820
Votonosi		200
Mațuchi		500
Paliuhori		700
Prasvola		550
Grebeniți	Școală de băieți	3 000
Flamburaru (Floru)	Școală de băieți	1 300
Șeșu		330
Țerneși	Școală de băieți	1 700
Macrini		860
Dragova		660
Băiasa (Vovusa)	Școală de băieți și două biserici	940
Laca (Laista)		5 900
Palihori		650
Dobrinova		1 450
Leșnița		2 500
Breaza	Școală de băieți	1 580
Armata	Școală de băieți	260
Pădz		1 450
Paliuseli (Selea veche)	Școală de băieți	2 200
Furca	Școală de băieți	2 000
Deniscu		1 500
Pelicodi		230
Megidia		2 500

În vilaietul (ținutul) Ianina: Vlahi nomazi	.....	20 000
Salonic	Școală comercială, școală de băieți, biserică	6 350
Caraferia (Veria)	Școală de băieți, de fete și biserică	5 500
Neaguște	.....	1 000
Selea de Sus (Veria)	Școală de băieți, de fete și biserică	3 170
Xerolivad	Școală de băieți, de fete, biserică	1 350
Marușa (Veria)	Școală de băieți, de fete, biserică	1 320
Doleani (Veria)	Școală de băieți și biserică	730
Vlada	.....	340
Selea de Jos	Școală de băieți	1 480
Fetița	Școală de băieți	830
Călive Cuțofleani	.....	350
Kupurlu (Veles)	Școală de băieți	1 050
Condurioti	.....	1 000
Fteri	.....	1200
Caterina	Școală de băieți și de fete	2 350
În caza (district) Caterina: vlahi nomazi	.....	5 000
Colocuri	.....	270
Gurița	.....	620
Castania	.....	560
Lumnița	Școală de băieți	2 170
Oșani	Școală de băieți și biserică	1 900
Vodena	.....	130
Ianița	.....	150
Livadi	.....	4 130
Țarnareca	.....	1 570
Liuma	.....	520
Lunguți	.....	570
Birislav	.....	420
Cupa	.....	430

Consca		370
Sermenii		230
Nănta		10 400
Valta		80
Ormilă		180
Laricova		70
Ravinschi		40
Casandra		120
Ierise		40
În caza Casandra și împrejurimi, vlahi nomazi	.....	2 000
Seres		4000
Surpa		580
Țerepișta		1 300
Giumaia		6 700
Rama		980
Profa de Sus		5 600
Profa de Jos		980
Nevrocop		500
Drama		200
Prasoțiani		90
Alistrați		1 050
Ziliahova		200
Ceatalgea		600
Nigrita		230
Cavala		1 200
Praviște		180
Melenik		2 000
Raslog		250
În Sangeacul Seres și în munții Rodope, vlahi nomazi	.....	15 000

În vilaietul Cosovo, Iștip, Coceani, Prizren etc., numărul vlahilor este 20000. Numai în orașul Prizren sunt 5 400	.....	20 000
	Total	357 910

Albania

Vlahii sunt foarte numeroși în Albania. Ocupă litoralul mării Adriatice, din Avlona până la Scutari, în interior până dincolo de Berat și de El basan, iar la sud până la Promet. Sunt amestecați cu albanezii creștini sau musulmani și se ocupă cu comerțul și industria și mai ales cu agricultura.

Principalele orașe locuite de vlahi sunt: Berat, unde numărul lor este de 10000, având o școală de băieți și de fete; Tirana: 5000; Cavaia: 2000; Avlona: 1200; Durațo: 1500; Fieri sau Ferica: 4000.

Numărul total al vlahilor în Albania este cel puțin 200 000. Despre ei vorbește Ami Boue în lucrarea sa intitulată „Turcia europeană,” Paris, 1840, t. III, p. 22, Kanitz, în conferințele etnografice ținute în ședința Societății geografice din Viena, la 24 februarie 1863 și D. Bolintineanu în lucrarea sa intitulată „Călătorie la românii din Macedonia și din Albania,” pp. 141-148.

În toată Turcia europeană mai sunt 150 000 vlahi răspândiți prin orașe, târguri sau sate turcești, albaneze, bulgare și grecești pe care nu i-am citat în această statistică. De altfel, localitățile pe care le-am citat sunt locuite exclusiv de vlahi, cu excepția orașelor Monastir, Salonic, Ianina, Seres, Drama și alte câteva unde vlahii sunt amestecați cu alte naționalități.

În orașul Constantinopol sunt de asemenea 10 000 vlahi.

Astfel numărul vlahilor din Turcia europeană este cel puțin de 717 900.

La acest număr trebuie să adăugăm 120 000 vlahi stabiliți în Tesalia (provincie cedată Greciei în 1881), de-a lungul frontierei greco-turce și 100 000 stabiliți în Bulgaria și în Rumelia Orientală.

În Turcia europeană vlahii reprezintă a șaptea parte din întreaga populație, iar în provinciile Macedoniei, Epirului și Albaniei, a patra parte.

Tablou general

În Turcia europeană	717 000
În Tesalia.....	120 000
În Grecia propriu-zisă	100 000
În Bulgaria și Rumelia Orientală	100 000

Total general: 1.037.000

Nicolae Papahagi: „Românii din Turcia”
București, 1906.

Scrisoarea Președintelui Uniunii Federaliste, Dl. Dr. W. Kok, către Dl. C. Papanace

Iubite Domnule Papanace,

Dl. Skagegard mi-a reexpediat scrisoarea dumneavoastră din 10 mai, având ca anexe scrisorile dumneavoastră adresate Organizației Națiunilor Unite și D-lui Harry Truman.

Regret mult că n-ați putut participa personal la congresul din Muenster, pentru că într-adevăr era foarte important.

Persecuțiile suferite de minorități în țările balcanice, în special în Grecia, dar și în Macedonia și Iugoslavia, ne-au zguduit și mișcat profund. Pentru dumneavoastră și pentru minoritățile amenințate în mai multe alte țări, Organizația Națiunilor Unite n-a făcut până azi nimic, deși drepturile umane și naționale cele mai elementare și mai sacre sunt violate fără încetare în mod grosolan, și de către națiuni care se afirmă mereu democratice.

Minoritățile lezate nu au încă posibilitatea de a-și exprima doleanțele, nici de a-și realiza drepturile. Și pentru că nu au nici o putere, ci numai drepturile lor, protestele lor ar rămâne platonice dacă nu s-ar uni.

Acum minoritățile s-au unit și acționează împreună. Sper că ați primit rezoluția politică votată în unanimitate de congresul din Muenster, care are intenția de a realiza și proteja drepturile umane și fundamentale ale minorităților amenințate, chiar după Statutele Organizației Națiunilor Unite.

Aceasta nu va merge de la sine, nici în câteva zile. Dar vă asigur că vom face tot ce ne stă în putință, și sunt convins că vom reuși o dată, dacă rămânem uniți și nu ne pierdem speranța și credința.

Dreptul va învinge totdeauna, oricât de încet se mișcă.

Cu expresia înaltei mele considerații,

Dr. W. Kok,

Președintele Uniunii Federaliste.

Pelikaanstraat 36

Leeuwarden – PAYS-BAS

16.06.1954

D. Rezoluția asupra problemei macedonene,

votată de Uniunea Minorităților și Regiunilor europene.

„Ascultând alegațiile cu privire la lipsa drepturilor naționale, religioase, culturale și politice pentru bulgarii și aromânii care trăiesc în partea Macedoniei aflate sub dominație greacă și iugoslavă, și

Ascultând expunerile făcute de reprezentanții bulgar și aromân la al Patrulea Congres al Uniunii Federaliste a Naționalităților și Regiunilor europene, ținut recent la Muenster (Westphalia) despre suferințele provocate compatrioților lor în patria lor de autoritățile grecești și iugoslave,

Comitetul Central al U.F.N.R.E. recomandă Organizației Națiunilor Unite din New York și Consiliului Europei din Strasbourg a examina această problemă și, la nevoie, a face demersuri ca acestor naționalități să li se asigure drepturile în propria lor patrie.”

15.10.1954

1. „Macedonenii, când au apărut în istorie, erau deja desnaționalizați: cei din est vorbeau limba tracă iar cei din vest ilira” (G. Weigand).
2. Vezi cartea 32,33,41,43 etc.
3. Vezi „*Romanitate balcanică*,” București, 1936.
4. În febrilitatea lor șovinistă, politicienii greci nu-și dau seama că degradează sensul de Ecumenic al unei patriarhii din moment ce aceasta joacă rolul de „paznic al culturii grecești.”
5. Este vorba despre școala deschisă de Margarit în 1865 și nu în 1864 cum spune autorul din greșeală.
6. Acest capitol conține pasaje ale prof. Theodor **Capidan**, academician, despre care indicăm titlurile: „*Macedo-Români*,” Ed. Fundația Regală, București, 1943, precum și lucrarea „*Originea macedo-românilor*” (răspuns d-lui profesor Keramopoulos al Academiei din Atena) pe care le recomandăm celor care doresc a se edifica mai complet asupra problemei „Originii aromânilor.”
7. Apostol **Margarit**: „*Studii istorice asupra vlahilor din Pind*” (1886), citat de Theodor T. **Burada** în „*Cercetări despre școlile românești din Turcia*,” București 1890, pp. 149-150.
8. C. **Papanace**: „*Pro-Balcania*” (*Considerații asupra uniunii balcanice și soluția problemelor litigioase în acest sector european*), Ed. Armatolii, Roma 1951.
9. Ion **Arginteanu**: „*Istoria românilor macedoneni*” (*Din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre*), București 1904.
10. Ibid., pp. 91, 110, 139 etc.
11. Pouqueville se referea la faptul că grecii moderni se numeau ei înșiși până acum mai puțin de 10 ani, „Romei,” adică „cetățeni romani,” nume avut în timpul imperiului roman de răsărit.
12. Pouqueville (F.C.H.L.): „*Călătorie în Moreea*,” tom I, pp. 234, 246, 349.
13. Pouqueville (F.C.H.L.): „*Istoria regenerării Greciei*,” tom I, pp. 44, 402.
14. Pouqueville (F.C.H.L.): „*Călătorie în Grecia*,” tom II, ed. II, pp. 328-340.
15. Vezi „*Logos peri katastaseos skoleiou*” (Cuvânt despre starea școlii) în Maximu **Tiriu**, Viena, 1810, pp. 33-40, op. cit. de Pericle **Papahagi** în „*Scriitori aromâni din secolul al XVIII-lea*,” București 1909, pp. 15, 5.
16. „*Gramatica limbii române sau macedo-vlahă*” (făcută și editată pentru prima dată de Mihail G. **Boiagi**, profesor oficial al școlii naționale), Viena, 1813.
17. Theodor **Capidan**: „*Originea macedo-românilor*,” p. 13.
18. Publicat în „*Ecouri din Orient*,” anul 1905, tom VIII, pp. 303-304.
19. Victor **Berard**: „*Turcia și elenismul contemporan*,” Paris, 1904, p. 249.
20. Theodor **Capidan**: op. cit. , pp. 14-15.
21. Nume dat de greci Bisericii de răsărit pe care o conduce patriarhul din Constantinopol.
22. Nume dat de greci ideii de reconstituire a imperiului bizantin sub hegemonie pur elenă.
23. Traducere imperfectă și slăbită a titlului dat de greci patriarhului lor „panaghitatos,” adică „sfințenia maximă.” E gentil pentru un domn care se schimbă atât de des. E superlativul titlului pe care aceiași greci îl acordă Sfintei Fecioare. Mama lui Dumnezeu nu este decât „panaghia.” Au instinctul ierarhiei sau nu-l au deloc.

24. Titlu dat marilor prelați ortodocși în cancelarie. Prea fericiți pe hârtie și în această lume poate. În lumea de dincolo nu știu, dacă credem în Evanghelie, în care, într-adevăr, ei nu par a crede deloc.
25. „Isapoatolos,” titlu cu care grecii gratifică pe cei mai mari sfinți ai lor.
26. Cred că în timpul acestor patru ani ea a căzut mai mult decât o dată la datele sărbătorite aici.

COLOFON

Autorul lucrării	CONSTANTIN PAPANACE
Titlul lucrării	ORIGINEA ȘI CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ A AROMÂNILOR
Variantă digitalizată de	Editura Predania/ CP 67, OP 13, București www.predania.ro tehoredactor/ Remus Brihac concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro

PREȘANIA